

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного господарського
суду у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за період з 01.07.2023 до 31.07.2023

Зміст

1. Справи про банкрутство	5
1.1. Визначення кола суб'єктів солідарної відповідальності за правилами частини шостої статті 34 КУЗПБ у разі зміни керівництва боржника	5
1.2. Обставини для покладення у справі про банкрутство юридичної особи солідарної відповідальності у разі множинності її суб'єктів	5
1.3. Щодо обов'язку ліквідатора доводити причинно-наслідковий зв'язок між діями / бездіяльністю осіб, винних у доведенні боржника до банкрутства, та неплатоспроможністю боржника / доведенням його до банкрутства в разі подання до суду заяви про покладення на них субсидіарної відповідальності	8
1.4. Особливості реалізації правил підсудності при розгляді скарги на рішення, дію або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого за результатом майнового спору, стороною якого є боржник, що був вирішений судом до відкриття провадження у справі про банкрутство	11
2. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав	15
2.1. Щодо обов'язку ТОВ дотримуватися порядку скликання загальних зборів учасників для прийняття рішення про припинення повноважень директора	15
2.2. Щодо права СБУ звертатися до МЮУ зі скаргою на реєстраційні дії з метою реалізації Закону України «Про санкції»	19
2.3. Щодо обов'язку нотаріуса (державного реєстратора) перевірити під час вчинення реєстраційних дій стосовно договору про поділ майна інформації про застосовані санкції щодо сторін такого договору	19
2.4. Щодо відповідності скарги вимогам частини п'ятої статті 34 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», якщо скаржник не зазначив про наявність чи відсутність судових проваджень між тими самими сторонами про той самий предмет спору	19
2.5. Щодо ефективності обраного позивачем (акціонером неплатоспроможного банку, якого визнано пов'язаною з банком особою) способу захисту прав у вигляді вимоги про визнання недійсним правочину з відчуження акцій додаткової емісії неплатоспроможного банку, попередньо набутих позивачем за кошти, розміщені на його рахунках у цьому банку, на користь держави у процедурі виведення неплатоспроможного банку з ринку за участю держави та обґрунтованості застосування положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності» до спірних правовідносин	23
2.6. Щодо наявності підстав для зменшення розміру судового збору та/або відстрочення його сплати за подання позову міноритарним акціонером	

товариства у спорі, пов'язаному з процедурою примусового викупу його акцій (сквіз-аут)	27
3. Справи у спорах, що виникають із правочинів, зокрема договорів	30
3.1. Наслідки зазначення в проектах договорів купівлі-продажу об'єктів малої приватизації ціни продажу, нижчої від результатів оцінки вартості майна на підставі рішення міської ради про застосування знижувального коефіцієнта	30
3.2. Щодо невиконання орендарем, звільненим від сплати орендних платежів на час воєнного стану, додаткової умови договору оренди про внесення наперед орендних платежів не менш ніж за шість місяців	34
4. Процесуальні питання	38
4.1. Процесуальні наслідки несвоечасного подання заяви (незаявлення) про відшкодування судових витрат, пов'язаних з розглядом справи, крім судового збору, та доказів на підтвердження їх розміру	38
4.2. Обґрунтування поважності пропуску та підстави поновлення процесуальних строків, якщо заявник посилається на збройну агресію і введення воєнного стану як на причину їх пропуску	40
4.3. Щодо застосування пункту 1 частини першої статті 175 ГПК України та відкриття провадження у справі за наявності між сторонами укладеної арбітражної угоди	42
4.4. Щодо помилковості ототожнення арбітражної угоди з угодою про передачу спору на вирішення іншої держави	42
4.5. Випадки, коли скасування судового рішення може бути визнано нововиявленою обставиною	46
4.6. Вимоги до розпорядження голови третейського суду, які дають підстави перевірити наявність у третейського судді повноважень на вчинення процесуальних дій у третейській справі	48

Перелік уживаних скорочень

АТ	– акціонерне товариство
ВС	– Верховний Суд
ЄДР	– Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань
ГК України	– Господарський кодекс України
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
КМУ	– Кабінет Міністрів України
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КУзПБ	– Кодекс України з процедур банкрутства
МЮУ	– Міністерство юстиції України
НКРЕКП	– Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
НБУ	– Національний банк України
ОП КГС ВС	– об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ПрАТ	– приватне акціонерне товариство
ПМП	– приватне мале підприємство
ПП	– приватне підприємство
ПАТ	– публічне акціонерне товариство
РНБО	– Рада національної безпеки і оборони України
СБУ	– Служба безпеки України
ТОВ	– товариство з обмеженою відповідальністю
ФГ	– фермерське господарство
ЦК України	– Цивільний кодекс України

1. Справи про банкрутство

1.1. Визначення кола суб'єктів солідарної відповідальності за правилами частини шостої статті 34 КУзПБ у разі зміни керівництва боржника

Якщо обставини загрози неплатоспроможності юридичної особи тривали певний час (більше одного місяця), протягом цього часу керівника боржника було замінено на іншого або ці заміни відбувалися неодноразово, а повноваження кожного із призначених керівників юридичної особи, що весь цей час перебувала в стані загрози неплатоспроможності, тривали більше одного місяця і жодний із них після спливу, зокрема, місяця перебування на посаді керівника юридичної особи не подав до суду заяви боржника про банкрутство, то це є підставою для встановлення судом відповідного порушення положень абзацу першого частини шостої статті 34 КУзПБ щодо кожного з відповідних керівників як передумови для покладення солідарної відповідальності

1.2. Обставини для покладення у справі про банкрутство юридичної особи солідарної відповідальності у разі множинності її суб'єктів

Питання про встановлення порушення абзацу першого частини шостої статті 34 КУзПБ як підстави для солідарної відповідальності у разі множинності її суб'єктів вирішується індивідуально щодо кожного із цих суб'єктів, зважаючи не лише на таку об'єктивну обставину як здійснення керівництва юридичною собою боржника в період, коли він перебував у стані загрози неплатоспроможності більше місяця, а й на добросовісність поведінки керівника у відповідний період, зокрема чи докладав він максимальних зусиль, щоб подолати у розумний строк тимчасові фінансові ускладнення боржника, або, навпаки, вчиняв незаконні дії щодо боржника, перешкоджав його діяльності чи посилював негативний фінансовий стан боржника тощо

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ліквідатора ТОВ «Долинський комбікормовий завод» у справі за заявою ліквідатора ТОВ «Долинський комбікормовий завод» до ОСОБА_1 про покладення солідарної відповідальності за зобов'язаннями боржника у межах справи про банкрутство.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Господарський суд ухвалою від 15.02.2021 відкрив за заявою ТОВ «Фінансова компанія «Альма» провадження у справі про банкрутство ТОВ «Долинський комбікормовий завод» (далі – боржник).

27.09.2021 господарський суд постановив визнати боржника банкрутом, відкрити ліквідаційну процедуру та призначити ліквідатором боржника – арбітражного керуючого ОСОБА_2.

30.04.2022 ліквідатор боржника подав заяву про покладення на колишнього керівника боржника – ОСОБА_1 солідарної відповідальності за зобов'язаннями боржника, в якій також просив встановити, що ухвала про покладення солідарної

відповідальності за зобов'язаннями боржника є підставою для подальшого звернення кредиторів, вимоги яких визнані у цій справі, зі своїми вимогами до ОСОБА_1.

Заява обґрунтована порушенням колишнім керівником боржника – ОСОБА_1 встановлених законом вимог щодо звернення до суду в місячний строк із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство, попри її обізнаність про неплатоспроможність боржника, що тривала з 2017 року, оскільки пасив боржника становить понад 74 000 000,00 грн, тоді як актив – 0 грн; наявністю ознак доведення боржника до банкрутства; вчиненням керівником боржника незаконних дій після відкриття провадження у цій справі (заплутування звітності, знищення документів та інформації тощо).

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, відмовив у задоволенні заяви ліквідатора боржника до ОСОБА_1 про покладення солідарної відповідальності за зобов'язаннями боржника.

Судові рішення мотивовані відсутністю підстав для задоволення заяви ліквідатора боржника та покладення солідарної відповідальності на ОСОБА_1 як колишнього керівника боржника, оскільки не доведено вини зазначеної особи у невиконанні встановленого Законом обов'язку та порушенні строку для звернення із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника, оскільки факт загрози неплатоспроможності, зважаючи на ті кредиторські вимоги, що були визнані у цій справі, зафіксовано станом на 31.12.2019, тоді як ОСОБА_1 була призначена керівником боржника пізніше – 07.05.2020. Крім того, суди зауважили, що ліквідатор боржника має право заявити вимоги до третіх осіб, які відповідно до закону несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням до банкрутства.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС виходив з того, що солідарна відповідальність керівника боржника – це вид спеціальної цивільно-правової відповідальності, за якою при здійсненні провадження у справі про банкрутство керівник боржника, який не звернувся до господарського суду в місячний термін у разі наявності загрози неплатоспроможності, підлягає притягненню до солідарної відповідальності за незадоволення вимог кредиторів відповідно до заяви кредитора після виявлення такого порушення згідно з ухвалою господарського суду. Будь-яких інших підстав для притягнення до солідарної відповідальності положення КУзПБ не передбачають.

При цьому, за висновками КГС ВС, якщо протягом періоду керівництва юридичною особою настали обставини загрози її неплатоспроможності, які залишалися незмінними протягом більше одного місяця, однак керівник допустив бездіяльність, ухилившись від виконання покладеного на нього КУзПБ обов'язку щодо подання до суду заяви боржника про власне банкрутство, то є підстави для покладення на цього керівника солідарної відповідальності за правилами частини шостої статті 34 КУзПБ. Водночас це не означає, що наведене порушення з наслідками у вигляді солідарної відповідальності за зобов'язаннями боржника у справі про банкрутство за наведеними правилами можна встановити лише щодо

того керівника, в період керівництва якого виникли обставини загрози неплатоспроможності юридичної особи.

Якщо суди, досліджуючи обставини справи про банкрутство, встановлять, що обставини загрози неплатоспроможності юридичної особи тривали певний час (більше одного місяця), протягом цього часу керівника боржника було замінено на іншого або така заміна відбувалася неодноразово, а повноваження кожного із призначених керівників юридичної особи, що весь цей час перебувала в стані загрози неплатоспроможності, тривали більше одного місяця і жоден із них після спливу, зокрема, місяця перебування на посаді керівника юридичної особи не подав до суду заяви боржника про банкрутство, то це є підставою для встановлення судом відповідного порушення положень абзацу першого частини шостої статті 34 КУзПБ щодо кожного з відповідних керівників як передумови для покладення солідарної відповідальності.

Тож, якщо у справі про банкрутство, попри обставини керівництва юридичною особою в стані загрози неплатоспроможності більше місяця декількома особами, вимога про встановлення порушення положень абзацу першого частини шостої статті 34 КУзПБ буде заявлена лише до одного із суб'єктів цього порушення (одного з керівників, протягом повноважень якого юридична особа більше одного місяця перебувала в стані загрози неплатоспроможності), то це не є підставою для відмови судом у встановленні зазначеного порушення щодо цього керівника. Водночас судові рішення із встановленим порушення абзацу першого частини шостої статті 34 КУзПБ щодо одного з керівників не виключає можливості в подальшому ініціювати у справі про банкрутство питання про встановлення цього порушення та притягнення до солідарної відповідальності інших відповідних керівників за наявності для цього підстав.

З огляду на це КГС ВС зазначив, що суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку про те, що ОСОБА_1 не може бути суб'єктом порушення абзацу першого частини шостої статті 34 КУзПБ як підстави для солідарної відповідальності у цій справі лише у разі, якщо обставини загрози неплатоспроможності боржника вже існували станом на грудень 2019 року (цей факт учасники не спростували та не заперечували), тобто до призначення її керівником боржника в травні 2020 року, тоді як справа про банкрутство боржника була ініційована кредитором у лютому 2021 року.

Зокрема, суди не звернули уваги на те, що ОСОБА_1 стала керівником боржника та виконувала відповідні повноваження в період перебування юридичної особи – боржника в стані його загрози неплатоспроможності, оскільки протилежні обставини, а саме зміни/покращення фінансового стану боржник, а після грудня 2019 року та в період з травня 2020 року і до відкриття провадження у справі про банкрутство боржника, суди не встановили.

Тому, за висновками КГС ВС, ОСОБА_1 об'єктивно є суб'єктом, що допустив порушення абзацу першого частини шостої статті 34 КУзПБ, і належить до суб'єктів солідарної відповідальності за правилами частини шостої статті 34 КУзПБ.

Водночас КГС ВС звернув увагу на те, що у справі про банкрутство юридичної особи питання про встановлення порушення абзацу першого частини шостої статті 34 КУзПБ як підстави для солідарної відповідальності у разі множинності її суб'єктів вирішується індивідуально щодо кожного із цих суб'єктів, зважаючи не лише на такі об'єктивні обставини як здійснення керівництва юридичною особою – боржником в період, коли він перебував у стані загрози неплатоспроможності більше місяця, а й на добросовісність поведінки керівника у відповідний період, зокрема чи докладав цей керівник максимальних зусиль для подолання у розумний строк тимчасових фінансових ускладнень боржника або, навпаки, вчиняв незаконні дії щодо боржника, перешкоджав його діяльності чи посилював негативний фінансовий стан боржника тощо.

Натомість, як зазначив КГС ВС, суди попередніх інстанцій наведеного не врахували. При цьому помилка у висновку, що ОСОБА_1 не може бути суб'єктом порушення абзацу першого частини шостої статті 34 КУзПБ та солідарно відповідати у цій справі за зобов'язаннями боржника за правилами частини шостої статті 34 цього Кодексу, призвела до того, що суди не дослідили відповідних обставин. Зокрема, така помилка унеможливила заперечення/спростування ОСОБА_1 презумпції її вини як керівника боржника у недотриманні обов'язку, визначеного абзацом першим частини шостої статті 34 КУзПБ, а також позбавила інших учасників (ліквідатора, кредиторів боржника) права та можливості спростувати відповідні аргументи, докази, надані ОСОБА_1.

Отже, з огляду на передчасність висновків попередніх інстанцій про відсутність підстав для встановлення щодо ОСОБА_1 порушення абзацу першого частини шостої статті 34 КУзПБ як підстави для покладення на неї як керівника боржника солідарної відповідальності у цій справі КГС ВС, ураховуючи принцип процесуальної економії, а також те, що всі необхідні обставини у цій справі встановлені, вирішив, що оскаржувана постанова апеляційного суду підлягає скасуванню з направленням справи на новий розгляд до цього суду.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 04.07.2023 у справі № 911/293/21(911/682/22) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112058128>.

1.3. Щодо обов'язку ліквідатора доводити причинно-наслідковий зв'язок між діями / бездіяльністю осіб, винних у доведенні боржника до банкрутства, та неплатоспроможністю боржника / доведенням його до банкрутства в разі подання до суду заяви про покладення на них субсидіарної відповідальності

Саме на ліквідатора як заявника відповідно до частини другої статті 61 КУзПБ, статей 74, 76, 77 ГПК України покладається обов'язок доводити причинно-наслідковий зв'язок між винними діями чи бездіяльністю суб'єкта відповідальності та настанням негативних наслідків для боржника у вигляді неплатоспроможності, відсутності у нього активів для задоволення визнаних судом вимог кредиторів. Формальне виконання ліквідатором визначеного КУзПБ обов'язку зі звернення

до суду із заявою про покладення субсидіарної відповідальності – створення легітимного вигляду дотримання/виконання вимог закону (вчинення дій «про людське око») за своєю суттю не свідчить про наявність підстав для притягнення визначених ним у заяві осіб до субсидіарної відповідальності, адже ініціювання притягнення осіб до субсидіарної відповідальності насамперед передбачає доведення причинно-наслідкового зв'язку між діями чи бездіяльністю таких осіб та неплатоспроможністю боржника, доведенням його до банкрутства

КГС ВС розглянув касаційну скаргу АТ «Державний експортно-імпортний банк України» у справі за заявою ТОВ «Фактор Нафтогаз» до ТОВ «Фактор Коммерс» про банкрутство.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

12.03.2013 ухвалою господарського суду за заявою ТОВ «Фактор Нафтогаз» порушено провадження у справі про банкрутство ТОВ «Фактор Коммерс».

Надалі, а саме 19.01.2022, ліквідатор боржника звернувся до суду із заявою про покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства, в якій просив суд покласти солідарно субсидіарну відповідальність на учасників та керівників боржника, а саме ТОВ «Цукор торг плюс», ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, і стягнути солідарно з них на користь боржника суму в розмірі 523 608 628,32 грн.

Ухвалою господарського суду відмовлено в задоволенні заяви ліквідатора про покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника на учасників та керівників боржника і солідарне стягнення з них коштів з тих підстав, що на час порушення провадження у справі про банкрутство боржника не існувало норми про притягнення керівника, засновників та третіх осіб до відповідальності за доведення боржника до банкрутства, а отже, була відсутня цивільна відповідальність у межах справи про банкрутство боржника.

Апеляційний господарський суд зазначену ухвалу суду першої інстанції змінив, виклавши її мотивувальну частину в редакції своєї постанови, в решті ухвалу суду першої інстанції залишив без змін. Суд апеляційної інстанції визнав помилковим висновок суду першої інстанції щодо відсутності на момент порушення провадження норм про притягнення винних осіб до субсидіарної відповідальності і зазначив, що питання субсидіарної відповідальності посадових осіб боржника та його засновників як за статтю 61 КУзПБ, так і за статтю 41 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі – Закон про банкрутство) має тотожне правове регулювання, а тому відмова суду першої інстанції у задоволенні поданої ліквідатором заяви з наведених в ухвалі мотивів є безпідставною та необґрунтованою. Водночас суд апеляційної інстанції визнав відсутніми підстави для задоволення заяви ліквідатора про покладення субсидіарної відповідальності. Він дійшов висновку, що наведені в заяві обставини не підтверджують наявності умислу в діях колишніх керівників та учасників ТОВ «Фактор Коммерс» стосовно доведення до банкрутства, причинно-наслідкового зв'язку між діями/бездіяльністю та стійкою неплатоспроможністю банкрута, їх вини, що унеможлиблює покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями

боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства на осіб, визначених ліквідатором в заяві.

ОЦІНКА СУДУ

За висновками КГС ВС, для визначення статусу особи як відповідача щодо субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника ліквідатор має проаналізувати, а суд під час розгляду заяви про притягнення до субсидіарної відповідальності та з'ясуванні наявності підстав для цього повинен дослідити сукупність правочинів та інших юридичних дій, вчинених під впливом осіб, а також їх бездіяльність, що сприяли виникненню кризової ситуації, її розвитку і переходу в стадію банкрутства боржника.

Визначальним для застосування субсидіарної відповідальності є доведення ліквідатором відповідно до частини п'ятої статті 41 Закону про банкрутство (до 21.10.2019), частини другої статті 61 КУзПБ (із 21.10.2019) та з урахуванням положень статей 74, 76, 77 ГПК України причинно-наслідкового зв'язку між винними діями/бездіяльністю суб'єкта відповідальності і настанням негативних для боржника наслідків (неплатоспроможності боржника та відсутності у нього активів для задоволення вимог кредиторів, визнаних у процедурі банкрутства). Установлення такого причинно-наслідкового зв'язку належить до об'єктивної сторони такого правопорушення.

У цій справі ліквідатор боржника підставою для покладення субсидіарної відповідальності на ТОВ «Цукор торг плюс», ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4 та ОСОБА_5 зазначив, що внаслідок дій/бездіяльності названих осіб (учасників та керівників боржника), які, незважаючи на обізнаність з тяжким фінансовим становищем товариства, збитковістю його господарської діяльності, відсутністю у нього доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), продовжили вчиняти дії (укладали договори), відбулося збільшення кредиторської заборгованості ТОВ «Фактор Коммерс», в результаті чого воно стало неплатоспроможним та було визнане банкрутом. Для обґрунтування своїх вимог ліквідатор у поданій заяві навів положення статуту боржника, перелік керівників та засновників, які брали участь в управлінні юридичної особи – боржника, обставини виникнення заборгованості перед АТ «Укрексімбанк» та ДПІ у Печерському районі м. Києва, встановленої та підтвердженої судовими рішеннями, а також перелік інших кредиторів боржника, вимоги яких були заявлені та визнані судом у справі № 910/3438/13.

Однак КГС ВС зауважив, що установлені судом апеляційної інстанції обставини справи свідчать про те, що ліквідатор не надав належних та допустимих доказів, які б достеменно підтверджували вину визначених ліквідатором осіб у доведенні юридичної особи ТОВ «Фактор Коммерс» до неплатоспроможності.

Тож КГС ВС погодився з висновком суду апеляційної інстанції про відсутність підстав для задоволення заяви ліквідатора боржника та покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями ТОВ «Фактор Коммерс» на ТзОВ «Цукор торг плюс», ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4 та ОСОБА_5.

При цьому суд касаційної інстанції зазначив, що частиною другою статті 61 КУзПБ ліквідатору боржника, щодо якого здійснюється провадження у справі

про банкрутство, гарантовано право на звернення до господарського суду із заявою про покладення на осіб, винних за доведення боржника до банкрутства, субсидіарної відповідальності, що є реалізацією принципу безсумнівної повноти дій у ліквідаційній процедурі.

Проте таке звернення ліквідатора боржника має бути аргументованим, містити виклад обставин з наданням підтверджуючих доказів, які свідчать про наявність стверджуваного правопорушення зі сторони особи (осіб) винних за твердженням ліквідатора у доведенні боржника до банкрутства. Доведення до банкрутства для покладення субсидіарної відповідальності має відбуватися на підставі документів та фактичних даних, отриманих у процедурах банкрутства.

Саме на ліквідатора як заявника відповідно до частини другої статті 61 КУзПБ, статей 74, 76, 77 ГПК України покладається обов'язок доведення причинно-наслідкового зв'язку між винними діями чи бездіяльністю суб'єкта відповідальності і настанням негативних для боржника наслідків у вигляді неплатоспроможності, відсутності у нього активів для задоволення визнаних судом вимог кредиторів.

Отже, КГС ВС дійшов висновку, що формальне виконання ліквідатором визначеного КУзПБ обов'язку зі звернення до суду із заявою про покладення субсидіарної відповідальності – створення легітимного вигляду дотримання/виконання вимог закону (вчинення дій «про людське око») за своєю суттю не свідчить про наявність підстав для притягнення визначених ним в заяві осіб до субсидіарної відповідальності, адже ініціювання притягнення осіб до субсидіарної відповідальності насамперед передбачає доведення причинно-наслідкового зв'язку між їх діями чи бездіяльністю таких осіб і неплатоспроможністю боржника, доведенням його до банкрутства.

Формально подана ліквідатором заява не може слугувати підставою для її задоволення та/або для скасування судових рішень про відмову в покладенні субсидіарної відповідальності, однак такі дії ліквідатора мають підлягати критичній оцінці щодо дотримання ним принципу безсумнівної повноти дій під час затвердження звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу боржника.

Ураховуючи викладене, КГС ВС залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані постанову та ухвалу, мотивувальну частину якої викладено в редакції постанови суду апеляційної інстанції, – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.05.2023 у справі № 910/3438/13 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112087698>.

1.4. Особливості реалізації правил підсудності при розгляді скарги на рішення, дію або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого за результатом майнового спору, стороною якого є боржник, що був вирішений судом до відкриття провадження у справі про банкрутство

Вирішуючи питання, пов'язані з оскарженням рішення, дії або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця щодо примусового виконання (звернення стягнення на кошти та інше майно) за рішеннями у справах (правовідносинах), стороною яких є боржник у справі про банкрутство, які були вирішені поза межами справи про банкрутство до введення в дію КУзПБ або з інших причин, господарським судам слід урахувати у системному взаємозв'язку статті 339, 340 ГПК України та статтю 7 КУзПБ, керуючись пріоритетом приписів спеціального закону – КУзПБ, а також закріпленими у цьому законі принципами концентрації всіх спорів, стороною яких є боржник, у межах справи про банкрутство та судового контролю у відносинах банкрутства (неплатоспроможності).

Отже, повноваження господарського суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство, щодо здійснення відповідного судового контролю поширюються і на правовідносини з примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) у виконавчому провадженні, що передбачає звернення стягнення на майно боржника або може вплинути іншим чином на майнові активи боржника, і такий контроль має здійснюватися з моменту відкриття виконавчого провадження та до його завершення чи закриття провадження у справі про банкрутство боржника

КГС ВС розглянув касаційну скаргу НБУ у справі за позовом НБУ до ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод» про звернення стягнення на предмет іпотеки за скаргою ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод» на бездіяльність державного виконавця

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Господарського суду міста Києва від 04.04.2017 у справі № 910/21981/16 позовні вимоги НБУ задоволено, в рахунок погашення заборгованості ПАТ «Банк «Фінанси та Кредит» перед НБУ в розмірі 4 248 332 192,91 грн звернуто стягнення на предмет іпотеки (нежилі будівлі), що належить ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод», за іпотечним договором від 12.11.2009 шляхом продажу предмета іпотеки на прилюдних торгах із початковою вартістю 216 509 400,00 грн та на предмет застави, що також належить відповідачу, за договором застави від 09.02.2010, шляхом продажу предметів застави на прилюдних торгах з початковою вартістю 70 776 400,00 грн.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 21.08.2017 відкрито провадження у справі № 910/23627/16 про банкрутство ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод», введено мораторій на задоволення вимог кредиторів та процедуру розпорядження майном боржника.

Постановою Північного апеляційного господарського суду від 01.12.2020 рішення Господарського суду міста Києва від 04.04.2017 у справі № 910/21981/16 змінено шляхом виключення з його резолютивної частини таких слів: «шляхом продажу предмета іпотеки на прилюдних торгах з початковою вартістю предмета іпотеки в сумі 216 509 400,00 грн» та «шляхом продажу предметів застави на прилюдних торгах з початковою вартістю предметів застави в сумі

70 776 400,00 грн», а також вартості предметів застави, що підлягають реалізації. Доповнено резолютивну частину рішення абзацом такого змісту: «Встановити спосіб реалізації предметів іпотеки та застави шляхом продажу на прилюдних торгах у межах процедури виконавчого провадження, передбаченої Законом України «Про виконавче провадження», за ціною, визначеною при примусовому виконанні на рівні, не нижчому за звичайні ціни на такий вид майна, на підставі оцінки, проведеної суб'єктом оціночної діяльності або незалежним експертом на стадії оцінки майна під час проведення виконавчих дій».

27.01.2021 Господарським судом міста Києва видано наказ на примусове виконання рішення Господарського суду міста Києва від 04.04.2017 у справі № 910/21981/16, яке змінено постановою Північного апеляційного господарського суду від 01.12.2020.

19.02.2021 постановою державного виконавця відкрито виконавче провадження з примусового виконання наказу від 27.01.2021, виданого у справі № 910/21981/16 про звернення стягнення на майно боржника.

04.03.2021 ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод» звернулося до державного виконавця із заявою про зупинення виконавчих дій у зв'язку з порушенням стосовно боржника справи про банкрутство та відповідними обмеженнями на звернення стягнення на його майно згідно з КУзПБ.

Надалі ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод» оскаржило до суду бездіяльність державного виконавця, яка полягала у невиконанні вимог статей 34, 35 Закону України «Про виконавче провадження», а саме невинесення постанови про зупинення вчинення виконавчих дій у виконавчому провадженні за наказом про звернення стягнення на предмет іпотеки, що належить товариству. Скарга аргументована відкриттям провадження у справі про банкрутство товариства та введенням мораторію на задоволення вимог кредиторів.

Відповідно до вимог частини першої статті 340 ГПК України цю скаргу розглянуто судом, який розглядав справу про звернення стягнення на предмет іпотеки як суд першої інстанції.

Суд першої інстанції у задоволенні зазначеної скарги відмовив, дійшовши висновку про недоведення скаржником факту порушення державним виконавцем приписів законодавства у випадку невинесення постанови про зупинення виконавчого провадження, адже дія мораторію на задоволення вимог кредиторів припинилася зі спливом 170 днів з дня введення процедури розпорядження майном товариства.

Суд апеляційної інстанції ухвалою відмовив у задоволенні клопотання стягувача про закриття провадження у справі у зв'язку з підсудністю скарги іншому суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод», зазначивши, що не вбачає правових підстав для її розгляду в межах справи про банкрутство, позаяк така скарга не є майновим спором у розумінні статті 7 КУзПБ. До того ж апеляційний суд скасував судові рішення першої інстанції та ухвалив нове рішення, яким скаргу ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод» задовольнив частково, визнав

неправомірною бездіяльністю державного виконавця та зобов'язав його відповідно до вимог статей 34, 35 Закону України «Про виконавче провадження» винести постанову про зупинення вчинення виконавчих дій у виконавчому провадженні за наказом про звернення стягнення на предмет застави та іпотеки.

ОЦІНКА СУДУ

З введенням в дію 21.10.2019 КУзПБ справи у спорах, наслідком вирішення яких може бути зміна розміру або складу ліквідаційної маси боржника у справі про банкрутство, а також спори з вимогами до боржника, за правилами статті 7 цього Кодексу підлягають розгляду виключно у межах справи про його банкрутство.

Водночас сутність судового контролю за виконанням судових рішень полягає у розгляді та вирішенні судом скарг на рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця. Підставою для здійснення такого контролю є звернення сторони виконавчого провадження, яка вважає, що відповідним рішенням (дією, бездіяльністю) порушено її права, оскільки на дату такого звернення добровільно не виконані її вимоги виконавцем/посадовою особою державної виконавчої служби або приватним виконавцем.

Ураховуючи викладене, КГС ВС дійшов висновку, що питання, яке є предметом розгляду суду під час судового контролю за виконанням судових рішень, має усі характерні ознаки спору, оскільки постає як стан невизначеності у правах та обов'язках її учасників, що має бути усунутий судовим рішенням. Та обставина, що спір цей є суто процесуальним, особливою значення в розглядуваному контексті не має. Адже за змістом частини першої статті 7 КУзПБ саме господарський суд, що здійснює провадження у справі про банкрутство, розглядає спори, стороною яких є боржник, причому частина друга цієї статті конкретизує, що до таких спорів, зокрема, належать спори щодо інших вимог до боржника, тобто спори, які тим чи тим чином стосуються інших вимог до боржника.

Як зазначив КГС ВС, вирішуючи питання, пов'язані з оскарженням рішення, дії або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця щодо примусового виконання (звернення стягнення на кошти та інше майно) за рішеннями у спорах (правовідносинах), стороною яких є боржник у справі про банкрутство, які були вирішені поза межами справи про банкрутство до введення в дію КУзПБ або з інших причин, господарським судам слід ураховувати у системному взаємозв'язку статті 339, 340 ГПК України та статтю 7 КУзПБ, керуючись пріоритетом приписів спеціального закону – КУзПБ, а також закріпленими у цьому законі принципами концентрації всіх спорів, стороною яких є боржник, у межах справи про банкрутство та судового контролю у відносинах банкрутства (неплатоспроможності).

Повноваження господарського суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство, щодо здійснення відповідного судового контролю поширюються і на правовідносини з примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) у виконавчому провадженні, що передбачає звернення стягнення на майно боржника або може вплинути іншим чином на майнові активи

боржника, і такий контроль має здійснюватися з моменту відкриття виконавчого провадження та до його завершення чи закриття провадження у справі про банкрутство боржника.

У цьому разі, за висновками КГС ВС, характер заявлених у скарзі ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод» вимог свідчить про те, що вона подана на захист майнових активів боржника у процедурі примусового виконання судового рішення у спорі про звернення стягнення на предмет іпотеки та застави. Результати розгляду скарги можуть вплинути на обсяг майнових активів ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод» і, отже, призвести до порушення принципу конкурсу кредиторів у справі про банкрутство (неплатоспроможність).

Тож розгляд скарги на бездіяльність державного виконавця відповідно до частини другої статті 7 КУзПБ належить за підсудністю господарському суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство цього товариства.

Крім того, КГС ВС зазначив, що незалежно від причин, за яких майновий спір про звернення стягнення на майно ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод» було вирішено судом поза межами справи про його банкрутство, в подальшому розгляд питань, пов'язаних з виконанням судового рішення, ухваленого за результатами розгляду такого майнового спору, має відбуватися за правилами ГПК України з обов'язковим урахуванням положень статті 7 КУзПБ.

Отже, КГС ВС дійшов висновку, що скарга боржника на бездіяльність державного виконавця підлягала розгляду господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство боржника – ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод», за правилами юрисдикції (підсудності), передбаченої пунктом 8 частини першої статті 20, частиною тринадцятою статті 30 ГПК України та статтею 7 КУзПБ. У зв'язку із цим він скасував оскаржувані судові рішення та направив справу в частині розгляду скарги на бездіяльність державного виконавця на новий розгляд в межах справи № 910/23627/16 про банкрутство ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод».

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 08.06.2023 у справі № 910/21981/16 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112173169>.

2. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав

2.1. Щодо обов'язку ТОВ дотримуватися порядку скликання загальних зборів учасників для прийняття рішення про припинення повноважень директора

Положення статті 99 ЦК України та статті 39 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» щодо права учасників товариства припинити повноваження виконавчого органу у будь-який час не звільняють учасників товариства від дотримання порядку скликання загальних зборів учасників

товариства і належного повідомлення всіх учасників товариства про проведення таких зборів відповідно до статей 31, 32 зазначеного Закону та статуту товариства

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «TVD» у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «TVD» про визнання недійсними рішень загальних зборів, оформлених протоколами від 22.09.2021 № 22/09-21 та від 27.09.2021 № 27/09-21, і скасування проведеної на їх підставі державної реєстрації змін відомостей про ТОВ «TVD».

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

На час виникнення спірних правовідносин (вересень 2021 року) учасниками ТОВ «TVD» були ОСОБА_2, частка якої становила 15 % статутного капіталу, АТ «TVD-Техніска Вироба, А.С.», частка якого становить 60 % статутного капіталу, ОСОБА_1, частка якої – 25 % статутного капіталу. Крім того, ОСОБА_1 була директором ТОВ «TVD».

22.09.2021 відбулися загальні збори учасників ТОВ «TVD», на яких були присутні ОСОБА_2 (частка – 15 % статутного капіталу), АТ «TVD-Техніска Вироба, А.С.» (частка – 60 % статутного капіталу), що мають 75 % голосів усіх учасників товариства.

За результатами загальних зборів учасників товариства прийнято таке рішення: «1. Головою загальних зборів товариства обрати ОСОБА_2, секретарем – ОСОБА_4. 2. Керуючись частиною третьою статті 99 ЦК України, з 22.09.2021 припинити повноваження директора товариства ОСОБА_1. 3. Керуючись частиною тринадцятою статті 39 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», з 23.09.2021 обрати тимчасово виконуючим обов'язки директора товариства ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, що є першим днем виконання обов'язків директора товариства ОСОБА_2».

Рішення з усіх питань порядку денного прийняте 75 % голосів від усіх учасників товариства та оформлене протоколом № 22/09-21 загальних зборів учасників ТОВ «TVD» від 22.09.2021.

Надалі, а саме 27.09.2021, відбулися загальні збори учасників ТОВ «TVD», на яких були присутні ОСОБА_2 (частка – 15 % статутного капіталу), яку представляла ОСОБА_4, АТ «TVD-Техніска Вироба, А.С.» (частка – 60 % статутного капіталу) в особі представника ОСОБА_2, що мають 75 % голосів усіх учасників товариства.

За результатами загальних зборів учасників товариства прийнято таке рішення: «1. Головою загальних зборів товариства обрати ОСОБА_2, секретарем – ОСОБА_4. 2. У зв'язку з припиненням повноважень директора товариства ОСОБА_1 виключити ОСОБА_1 із числа осіб, які мають право вчиняти дії від імені товариства без довіреності, в тому числі підписувати договори та подавати документи на державну реєстрацію змін до відомостей про товариство, які містяться в ЄДР. 3. Здійснення державної реєстрації змін до відомостей про товариство, що містяться в ЄДР, у зв'язку з виключенням ОСОБА_1 із числа осіб, які мають право вчиняти дії від імені товариства без довіреності, в тому числі підписувати договори та подавати документи на державну реєстрацію змін до відомостей про товариство, які містяться в ЄДР, доручити директору товариства ОСОБА_2».

Рішення з усіх питань прядку денного прийняте 75 % голосів від усіх учасників товариства та оформлене протоколом № 27/09-21 загальних зборів учасників ТОВ «TVD» від 27.09.2021.

За таких обставин відповідач направив позивачу повідомлення від 30.09.2021 про прийняте рішення загальних зборів учасників товариства від 22.09.2021 щодо припинення його повноважень як директора та призначення з 23.09.2021 тимчасово виконуючим обов'язки директора товариства ОСОБА_2, у зв'язку із чим відповідач вимагав від позивача утриматися від дій, пов'язаних з діяльністю товариства, та передати документацію, печатку та майно товариства.

Обґрунтовуючи заявлені у цій справі позовні вимоги, позивач зазначив, що його як учасника ТОВ «TVD», частка якого у статутному капіталі становить 25 %, не було належно та своєчасно повідомлено про скликання загальних зборів, що відбулися 22.09.2021 та 27.09.2021, у зв'язку з чим позивач не був обізнаний із запланованим порядком денним відповідних зборів та не мав змоги належним чином підготуватися і сформулювати своє бачення щодо питань, які розглядалися на зборах. Тож його права на участь в управлінні ТОВ «TVD» та одержання інформації про товариство є порушеними, що є підставою для визнання рішень, прийнятих на відповідних загальних зборах, недійсними. Водночас вимоги ОСОБА_1 про скасування державної реєстрації змін відомостей про юридичну особу – ТОВ «TVD» мотивовані тим, що вони є похідними від вимог про визнання недійсними оспорюваних рішень загальних зборів, оскільки саме на підставі зазначених рішень було проведено державну реєстрацію змін.

Рішенням суду першої інстанції у задоволенні позову відмовлено повністю. Постановою суду апеляційної інстанції рішення місцевого господарського суду скасовано, прийнято нове рішення про задоволення позовних вимог.

ОЦІНКА СУДУ

Вирішуючи питання про обґрунтованість поданої касаційної скарги, КГС ВС виходив з такого.

Зміст положень частини третьої статті 99 ЦК України надає право компетентному (уповноваженому) органу товариства припинити на свій розсуд повноваження члена виконавчого органу у будь-який час з будь-яких підстав.

Відповідно до частини тринадцятої статті 39 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» повноваження директора товариства можуть бути припинені лише шляхом обрання нового директора або тимчасового виконувача його обов'язків.

Вирішення питання про припинення повноважень директора товариства належить до виключної компетенції загальних зборів товариства.

Виключна компетенція полягає в тому, що лише єдиний орган (збори учасників товариства) може вирішувати зазначене питання.

З огляду на положення пункту 1 частини першої статті 5, частин першої та другої статті 29 зазначеного Закону право брати участь в управлінні товариством може бути реалізоване учасником товариства під час участі у загальних зборах товариства, на яких вирішують ті чи інші питання діяльності товариства.

Необхідність дослідження обставин щодо дотримання порядку скликання загальних зборів, зокрема щодо належного повідомлення позивача про такі збори, відповідності змісту повідомлення вимогам закону та статуту товариства у подібних правовідносинах (про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників товариства з підстав неповідомлення позивача як учасника товариства про проведення зборів) при вирішенні питання про порушення прав позивача як учасника товариства на участь у загальних зборах та на участь в управлінні товариством підтверджена сталою судовою практикою, зокрема висновками ВС, що містяться у постановках від 17.11.2022 у справі № 917/1523/21, від 16.12.2020 у справі № 910/14910/18, від 02.05.2018 у справі № 910/807/17 та від 27.11.2018 у справі № 916/58/18.

Тож позивачу не може бути відмовлено у задоволенні вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів тільки з мотивів недостатності його голосів для зміни результатів голосування з прийнятих загальними зборами учасників рішень, оскільки вплив учасника на прийняття загальним зборами рішень не вичерпується лише голосуванням. Участь позивача у загальних зборах не обмежується виключно голосуванням з питань порядку денного. Голосуванню передують обговорення між учасниками питань порядку денного, внесення обґрунтованих пропозицій щодо порядку денного, виступи учасників, що за певних обставин можуть істотно вплинути на загальний хід голосування та змінити його результати в порівнянні з тими результатами, які мали місце за відсутності на загальних зборах неповідомленого учасника. Можливою є ситуація, коли учасник, який володіє невеликою часткою в статутному капіталі товариства, своїми пропозиціями до порядку денного, виступом щодо пропозицій з голосування питань порядку денного тощо, переконавши іншого (інших) учасника в правоті своєї позиції, шляхом голосування, за наявності необхідного кворуму голосів у таких учасників для прийняття рішень, може змінити хід голосування. Такі висновки ВС викладені у постанові від 15.09.2022 у справі № 906/461/19, у постанові від 05.11.2020 у справі № 910/12792/19, від 10.10.2019 у справі № 916/1807/17.

У цій справі судом апеляційної інстанції встановлено, що матеріали справи не містять доказів дотримання учасниками товариства порядку скликання та підготовки проведення загальних зборів учасників, передбачених статтями 31, 32 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Це свідчить про те, що загальні збори, які відбулися 22.09.2021 та 27.09.2021, були скликанні з порушенням вимог зазначеного Закону.

Крім того, апеляційний господарський суд з'ясував, що повідомлення про проведення загальних зборів товариства 22.09.2021 та 27.09.2021 позивачу не надсилалися, що є порушенням вимог Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та пункту 8.8 статуту товариства.

З огляду на це КГС ВС погодився з висновком суду апеляційної інстанції про те, що позивача як учасника товариства, який перебував на посаді директора, не було належним чином повідомлено про проведення 22.09.2021 та 27.09.2021 загальних зборів учасників товариства із зазначенням порядку денного, чим порушено право

позивача як учасника товариства на участь у таких зборах, право одержати інформацію про такі загальні збори, підготуватись і сформулювати своє бачення щодо питань, які розглядалися на зборах, повноцінно взяти участь у їх обговоренні, у тому числі під час підготовки та проведення загальних зборів учасників товариства.

КГС ВС також зауважив, що апеляційний господарський суд, на відміну від місцевого господарського суду, дійшов правильного висновку, що норми статті 99 ЦК України та статті 39 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» не звільняють учасників товариства від дотримання порядку скликання загальних зборів учасників товариства та відповідно належного повідомлення всіх учасників товариства про проведення таких зборів відповідно до положень статей 31, 32 зазначеного Закону та статуту товариства.

Ураховуючи викладене, КГС ВС залишив касаційну скаргу ТОВ «TVD» без задоволення, а постанову апеляційного господарського суду – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 04.07.2023 у справі № 910/1748/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112058122>.

2.2. Щодо права СБУ звертатися до МЮУ зі скаргою на реєстраційні дії з метою реалізації Закону України «Про санкції»

Департамент СБУ в межах повноважень із здійснення контррозвідувальних заходів з протидії системним загрозам управління державою повинен забезпечувати реалізацію і моніторинг ефективності введених персональних санкцій, а отже, має право звернутися до МЮУ зі скаргою про скасування реєстраційних дій, яка спрямована на запобігання протиправних дій підсанкційними особами

2.3. Щодо обов'язку нотаріуса (державного реєстратора) перевірити під час вчинення реєстраційних дій стосовно договору про поділ майна інформації про застосовані санкції щодо сторін такого договору

Приватний нотаріус повинен встановити дійсні наміри сторін договору про поділ майна, беручи до уваги вид та дату застосування персональних санкцій, з'ясувати, чи не укладено договір з метою уникнення введених санкцій, добросовісність сторін та врахувати такі обставини під час вчинення ним реєстраційних дій як державним реєстратором

2.4. Щодо відповідності скарги вимогам частини п'ятої статті 34 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», якщо скаржник не зазначив про наявність чи відсутність судових проваджень між тими самими сторонами про той самий предмет спору

Формальні недоліки скарги у сфері державної реєстрації (зокрема, якщо скаржник не зазначив про наявність чи відсутність судових проваджень між тими

самими сторонами про той самий предмет спору) не можуть позбавляти особу права оскарження дій державного реєстратора в порядку статті 34 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» (далі – Закон про державну реєстрацію)

КГС ВС розглянув касаційну скаргу МЮУ у справі за позовом ОСОБА_1 до МЮУ, за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідача – СБУ в особі Департаменту захисту національної державності України (далі – департамент СБУ), про скасування наказу МЮУ про скасування реєстраційних дій.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

02.04.2021 РНБО ухвалила рішення про застосування до ОСОБА_2 санкцій, зокрема, у вигляді блокування активів. Президент України ввів у дію це рішення Указом від 03.04.2021.

Цього ж дня ОСОБА_2 уклала з ОСОБА_1 договір про поділ майна, набутого у шлюбі, за умовами якого належні ОСОБА_2 частки у статутних капіталах трьох товариств (ТОВ «Фабрика туризму», ТОВ «Міра-ТЦ», ПМП «Інавтострах») перейшли ОСОБА_1, а наступного дня (04.04.2021) приватний нотаріус провела відповідні реєстраційні дії (державну реєстрацію змін до відомостей про юридичну особу щодо зазначених трьох товариств).

У грудні 2021 Департамент СБУ подав до МЮУ скаргу, в якій просив скасувати зазначені реєстраційні дії. МЮУ цю скаргу задовольнило.

ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом, в якому просила скасувати наказ МЮУ, посилаючись на те, що реєстраційні дії відбулися до публікації Указу Президента України, департамент СБУ не мав права звертатися зі скаргою на реєстраційні дії, оскільки не є учасником корпоративних відносин, скарга подана із пропуском передбаченого законодавством двомісячного строку і не містить обов'язкових відомостей щодо наявності судових спорів.

Суд першої інстанції позов задовольнив. Суд апеляційної інстанції залишив рішення місцевого господарського суду без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до рішення РНБО від 02.04.2021 СБУ внесла пропозиції щодо застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), а РНБО їх підтримала.

У пункті 3 рішення РНБО від 02.04.2021 на КМУ разом зі СБУ та НБУ покладено обов'язок забезпечити реалізацію і моніторинг ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), передбачених пунктом 2 цього рішення.

Відповідно до частини третьої статті 34 Закону про державну реєстрацію рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації можуть бути оскаржені до МЮУ, його територіальних органів особою, права якої порушено, протягом двох місяців з дня, коли особа дізналася чи могла дізнатися

про порушення своїх прав, але не пізніше одного року з дня прийняття відповідного рішення, здійснення дії або бездіяльності.

Як зазначив КГС ВС, дії департаменту СБУ з подання скарги до МЮУ були спрямовані не на захист своїх приватно-правових інтересів, а на захист інтересів держави шляхом реагування на наявні і потенційні загрози національним інтересам і національній безпеці України, що було спрямовано на запобігання протиправних дій особами, щодо яких застосовані персональні санкції.

Тож, ураховуючи, що санкції щодо ОСОБА_2 введені саме на пропозицію СБУ, а Секретар РНБО поклав, зокрема, на СБУ обов'язок забезпечення реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), департамент СБУ в межах повноважень із здійснення контррозвідувальних заходів з протидії системним загрозам управління державою повинен був забезпечувати реалізацію і моніторинг ефективності введених санкцій, а отже, мав право звернутися до МЮУ зі скаргою про скасування реєстраційних дій, яка спрямована на запобігання протиправних дій підсанкційними особами.

У випадках, коли подається скарга до суб'єкта владних повноважень, необхідно виходити з безумовного обов'язку суб'єкта владних повноважень (за винятком, зокрема, судів, для яких встановлений окремий порядок розгляду звернень у формі позовних заяв, скарг тощо) розглянути відповідне звернення та прийняти вмотивоване рішення на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

З огляду на це КГС ВС визнав помилковими висновки судів попередніх інстанцій про те, що департамент СБУ не мав права звертатися зі скаргою про скасування реєстраційних дій до МЮУ, оскільки СБУ не є учасником ТОВ «Фабрика туризму», ТОВ «Міра-ТЦ» чи ПМП «Інавтострах», а права департаменту СБУ внаслідок вчинення оскаржуваних реєстраційних дій не порушені.

Так, Президент України Указом від 03.04.2021 № 140/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 02.04.2021 «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» ввів у дію рішення РНБО від 02.04.2021.

Загальновідомим є факт того, що Указ Президента України від 03.04.2021 № 140/2021 був опублікований в Офіційному віснику Президента України 03.04.2021, а отже, він набрав чинності у цей самий день.

Отже, із зазначеної дати (03.04.2021) щодо ОСОБА_2 застосовані персональні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції), зокрема, у вигляді блокування активів – тимчасового обмеження права особи користуватися та розпоряджатися належним йому майном.

При цьому згідно з обставинами справи приватний нотаріус посвідчив договір про поділ майна та підписи ОСОБА_1 та ОСОБА_2 на актах приймання-передачі часток у статутних капіталах товариств та вчинила реєстраційні дії (як державний реєстратор).

Відповідно до статті 6 Закону про державну реєстрацію (в редакції, чинній на момент проведення реєстраційних дій) державний реєстратор здійснює перевірку цивільної правоздатності та дієздатності фізичної особи – громадянина України шляхом отримання відомостей про таку особу з Державного реєстру актів цивільного стану громадян.

За висновками КГС ВС, з огляду на те, що застосовані щодо ОСОБА_2 санкції введені в дію в день укладення договору про поділ майна та актів приймання-передачі, приватний нотаріус повинен був встановити дійсні наміри сторін договору про поділ майна, беручи до уваги вид та дату застосування персональних санкцій, з'ясувати, чи не укладений договір з метою уникнення введених санкцій, добросовісність сторін та врахувати такі обставини під час вчинення реєстраційних дій як державний реєстратор.

Проте суди попередніх інстанцій не дослідили наведених обставин та помилково зазначили, що на момент вчинення 04.04.2021 реєстраційних дій Указ Президента України від 03.04.2021 № 140/2021 про введення у дію рішення РНБО від 02.04.2021 не був опублікований та не набрав чинності.

Ураховуючи викладене, КГС ВС визнав помилковими висновки судів попередніх інстанцій про те, що реєстраційні дії проведені без порушення вимог Закону про державну реєстрацію, а державний реєстратор не мав правових підстав для відмови у вчиненні реєстраційних дій на підставі Закону України «Про санкції».

Крім того, КГС ВС зазначив, що МЮУ першочергово має розглянути скаргу на предмет встановлення підстав для відмови в її задоволенні, зокрема має перевірити наявність інформації про судове провадження у зв'язку зі спором між тими самими сторонами, з такого самого предмета і тієї самої підстави і за наявності такого провадження – відмовити у задоволенні скарги.

Якщо скарга, подана до комісії, в цілому за формою відповідає вимогам закону (викладена письмово, містить обставини, на які скаржник посилається як на підставу своїх вимог, до неї додано перелік доказів), то обставини, викладені в скарзі, мали перевірятися вже під час її розгляду по суті. Це, в свою чергу, унеможлиблює відмову комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації у прийнятті та розгляді скарги по суті, оскільки така скарга за формою відповідає вимогам закону. Аналогічні висновки викладені у постановках ВС від 29.10.2018 у справі № 826/14749/16, від 15.08.2019 у справі № 826/14164/17, від 25.03.2020 у справі № 805/4508/16-а, від 08.05.2023 у справі № 826/15320/17.

За таких обставин відмова у прийнятті та розгляді скарги у сфері державної реєстрації у зв'язку з наявністю формальних недоліків при її оформленні свідчитиме про надмірний формалізм та обмеження права особи на звернення зі скаргою. Водночас особам належить уникати як надмірного формалізму, так і надмірної гнучкості, які можуть призвести до скасування вимог, встановлених законом.

З огляду на це формальні недоліки скарги у сфері державної реєстрації не можуть позбавляти особу права оскарження дій державного реєстратора в порядку статті 34 Закону про державну реєстрацію. Тому КГС ВС зазначив, що суди

попередніх інстанцій дійшли помилкових висновків про невідповідність скарги департаменту СБУ вимогам Закону про державну реєстрацію.

Ураховуючи викладене, КГС ВС задовольнив касаційну скаргу, скасував рішення судів попередніх інстанцій та ухвалив нове рішення – про відмову в позові.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 21.06.2023 у справі № 910/2529/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112369853>.

2.5. Щодо ефективності обраного позивачем (акціонером неплатоспроможного банку, якого визнано пов'язаною з банком особою) способу захисту прав у вигляді вимоги про визнання недійсним правочину з відчуження акцій додаткової емісії неплатоспроможного банку, попередньо набутих позивачем за кошти, розміщені на його рахунках у цьому банку, на користь держави у процедурі виведення неплатоспроможного банку з ринку за участю держави та обґрунтованості застосування положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності» до спірних правовідносин

Провадження у справі за позовними вимогами про недійсність правочину з відчуження на користь держави належної позивачу частки у розмірі 100 % акцій неплатоспроможного банку не здатне поновити права позивача як кредитора (вкладника)/колишнього учасника (акціонера) банку та є неефективним способом захисту прав позивача в розумінні статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та частини шостої статті 41 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Єдиним ефективним способом захисту позивача у цьому випадку може бути відшкодування йому в грошовій формі завданої шкоди.

З прийняттям Закону України від 13.05.2020 № 590-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності» (далі – Закон № 590-ІХ) не було змінено матеріально-правове регулювання в частині способів захисту прав особи, яка постраждала внаслідок порушень закону в процедурі виведення банку з ринку (відновлення його платоспроможності). Як на момент виникнення спірних правовідносин (грудень 2016 року), так і на цей час єдиним способом захисту від таких порушень є стягнення збитків. Тому питання темпорального застосування Закону № 590-ІХ у частині належного способу захисту не виникає

КГС ВС розглянув касаційні скарги МФУ, КМУ та АТ «Комерційний банк «ПриватБанк» у справі за позовом Компанії «Birginton Investing Inc» (далі – Компанія) до МФУ, за участю третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача – АТ «Комерційний банк «ПриватБанк», Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд), КМУ, про визнання недійсним з моменту укладення договору купівлі-продажу від 21.12.2016 та акта виконання зобов'язань до договору купівлі-продажу акцій банку від 21.12.2016.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

20.12.2016 було укладено договір про придбання акцій № 38/2016 між АТ «Комерційний банк «Приватбанк», від імені якого діяв Фонд в особі уповноваженої особи Фонду на тимчасову адміністрацію в АТ «Комерційний банк «ПриватБанк» Славкіної Марини Анатоліївни, та позивачем, від імені якого діяла уповноважена особа Фонду на здійснення тимчасової адміністрації в АТ «Комерційний банк «ПриватБанк» Шевченко Андрій Миколайович, за наслідками якого відбувся обмін належних позивачу депозитів на акції додаткової емісії (bail-in) АТ «Комерційний банк «ПриватБанк» (далі – договір придбання від 20.12.2016).

21.12.2016 було укладено спірний договір купівлі-продажу акцій банку № БВ-744/16/13010-05/131 між державою Україна в особі МФУ та усіма особами, які станом на 21.12.2016 були власниками простих іменних акцій АТ «Комерційний банк «ПриватБанк», від імені яких (в тому числі від імені позивача) діяла уповноважена особа Фонду на здійснення тимчасової адміністрації в АТ «Комерційний банк «ПриватБанк» Шевченко Андрій Миколайович, в інтересах та за рахунок якої діяло АТ Акціонерний банк «Укргазбанк», за наслідками якого акції, які позивач отримав на підставі договору придбання від 20.12.2016, перейшли на користь держави (далі – договір купівлі-продажу від 21.12.2016).

Заявлені у цій справі позовні вимоги (з урахуванням заяви про зміну (доповнення) підстав позову) обґрунтовано тим, що:

- договір придбання від 20.12.2016 та договір купівлі-продажу від 21.12.2016 укладені без згоди та відома Компанії, що призвело до фактичного незаконного позбавлення майна позивача; зазначені правочини укладені від імені позивача як пов'язаної з АТ «Комерційний банк «ПриватБанк» особи, проте Компанія до таких осіб не належить;

- Компанія не уклала та не надавала будь-яким особам повноважень на укладення договору придбання від 20.12.2016 та договору купівлі-продажу від 21.12.2016;

- у супереч статті 41 Конституції України за договором придбання від 20.12.2016 та договором купівлі-продажу від 21.12.2016 відбулося примусове відчуження майна позивача – коштів, розміщених на банківських рахунках, без обґрунтування суспільної необхідності такого відчуження та без рішення суду;

- Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» не передбачає права Фонду та/або уповноважених осіб Фонду на укладення будь-яких актів приймання-передачі, актів виконаних зобов'язань тощо;

- укладення договору придбання від 20.12.2016 від імені Компанії Шевченком Андрієм Миколайовичем, який одночасно був представником іншої сторони правочину – АТ «Комерційний Банк «ПриватБанк», як уповноваженою особою Фонду на тимчасову адміністрацію в АТ «Комерційний банк «ПриватБанк», а також договору купівлі-продажу від 21.12.2016 порушує вимоги статей 203, 237, 238 ЦК України, оскільки правочин вчинено всупереч інтересам позивача;

- визнання позивача пов'язаною з АТ «Комерційний банк «ПриватБанк» особою за рішенням від 13.12.2016 № 105 є безпідставним, оскільки це відбулося

за відсутності фактичних ознак пов'язаності, що встановлюються виключно на підставі результатів здійснення заходу банківського нагляду (інспекційної перевірки або безвізного нагляду), який у цьому випадку не проводився;

- ознакою № 529, яка відповідає пункту 9 частини першої статті 52 Закону України «Про банки та банківську діяльність» (що діяла на дату прийняття рішення про визнання позивача пов'язаною особою), за якою позивача визнано пов'язаною з АТ «Комерційний банк «ПриватБанк» особою, не встановлено визначення пов'язаності за наведеними представником НБУ підставами надходження та вибуття коштів, як і не передбачено за ознакою № 525;

- оскільки рішення про пов'язаність прийнято 13.12.2016, а інформаційне повідомлення мало бути направлене до АТ «Комерційний банк «ПриватБанк» наступного робочого дня – 14.12.2016, то позивач протягом наступних 15 робочих днів не вважався пов'язаною з банком особою на підставі частини третьої статті 52 Закону України «Про банки і банківську діяльність» та пункту 4 глави 2 розділу I Положення про визначення пов'язаних із банком осіб, затвердженого постановою Правління НБУ від 12.05.2015 № 315.

Суд першої інстанції ухвалою заклав провадження у справі за цим позовом. Апеляційний господарський суд зазначену ухвалу суду першої інстанції скасував, а справу передав до суду першої інстанції для розгляду.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що у цій справі позивач звернувся з вимогою про визнання недійсним правочину з купівлі-продажу акцій неплатоспроможного банку як колишній учасник такого банку (яким він став на підставі договору придбання від 20.12.2016) з метою захисту своїх прав, пов'язаних з набуттям та володінням акціями у статутному капіталі АТ «Комерційний банк «ПриватБанк», які позивач вважає порушеними у процедурі виведення банку з ринку як неплатоспроможного на підставі рішень НБУ, виконавчої дирекції Фонду та постанови КМУ, зокрема, за процедурою, визначеною статтями 39, 41, 41-1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», під час здійснення якої було вчинено оспорюваний правочин. Отже, спір у справі є корпоративним, підстави заявлених позовних вимог пов'язані з обґрунтуванням незаконності дій посадових осіб Фонду, НБУ в процедурі виведення неплатоспроможного банку з ринку. Спір підлягає розгляду господарським судом згідно з приписами пункту 4 частини першої статті 20 ГПК України.

Оспорюваний правочин вчинений на виконання рішень Правління НБУ, виконавчої дирекції Фонду та постанови КМУ про віднесення АТ «Комерційний банк «ПриватБанк» до категорії неплатоспроможних, виведення банку з ринку, запровадження тимчасової адміністрації у банку, а також погодження умов придбання акцій додаткової емісії неплатоспроможного банку від імені пов'язаних з банком осіб, які прийнято в порядку статей 39, 41, 41-1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Тож ці рішення уповноважених державою органів були підставами для укладення оспорюваного позивачем правочину.

На вимоги пов'язаних із неплатоспроможним банком осіб про визнання недійсними правочинів, укладених від їхнього імені, поширюється дія спеціальних норм матеріального права, передбачених статтями 39, 40, 41, 41-1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», які були чинними на момент учинення правочинів у процедурі придбання державою акцій неплатоспроможного банку, яка за правом Європейського Союзу визначена як «bail-in tool».

Спеціальний Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» передбачає обмеження способів захисту учасника неплатоспроможного банку з метою недопущення реституційних наслідків для інвестора та його майнової відповідальності перед попереднім власником акцій неплатоспроможного банку.

КГС ВС дійшов висновку, що зазначені законодавчі гарантії прав інвестора зумовлювали те, що оспорювання в судовому порядку дійсності договору купівлі-продажу акцій, навіть у випадку констатації судом певних порушень при його укладенні, не призвело б до відновлення стану, що існував до його укладення. Тобто оскарження до суду договору купівлі-продажу акцій, укладеного у процедурі «bail-in», не може бути підставою для застосування наслідків недійсності правочину (договору). А тому відповідна позовна вимога в разі її задоволення судом не призведе до відновлення становища, яке існувало до порушення. Отже, така вимога є неефективним способом захисту інтересів акціонера неплатоспроможного банку незалежно від того, чи були законними рішення компетентних органів про виведення неплатоспроможного банку з ринку шляхом обміну його акцій на зобов'язання інвестора.

До того ж, як встановили суди попередніх інстанцій, на момент звернення з позовом про визнання недійсними договорів купівлі-продажу акцій АТ «Комерційний банк «ПриватБанк», укладених у процедурі виведення цього банку з ринку як неплатоспроможного, було здійснено обмін грошових вимог позивача до банку на акції додаткової емісії банку в процедурі «bail-in», а 100 % акцій ПАТ «Комерційний банк «Приватбанк» продано інвестору – державі в особі Мінфіну в порядку статті 41-1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Тобто всі процедури, обумовлені підготовкою і передачею банку новому акціонеру (державі) та відновленням його платоспроможності, були завершені.

Отже, за висновками КГС ВС, провадження у цій справі за позовними вимогами про недійсність правочину із відчуження на користь держави належної позивачу частки у складі 100 % акцій неплатоспроможного банку не здатне поновити права позивача як кредитора (вкладника)/колишнього учасника (акціонера) банку, оскільки як з огляду на правову природу спірних правовідносин, так і в силу частини шостої статті 41 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» відновлення становища, яке існувало до вчинення оспорюваних правочинів у процедурі виведення неплатоспроможного банку з ринку, як наслідок недійсності правочинів не є можливим незалежно від встановлення/невстановлення судом певних порушень при вчиненні таких правочинів. Позивач обрав неефективний спосіб захисту прав у розумінні статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та частини шостої статті 41 Закону України «Про систему

гарантування вкладів фізичних осіб». Єдиним ефективним способом захисту позивача може бути відшкодування йому в грошовій формі завданої шкоди.

При цьому КГС ВС зазначив, що з прийняттям Закону № 590-ІХ не було змінено матеріально-правове регулювання в частині способів захисту прав особи, яка постраждала внаслідок порушень закону в процедурі виведення банку з ринку (відновлення його платоспроможності). Як на момент виникнення спірних правовідносин (грудень 2016 року), так і на цей час єдиним способом захисту від таких порушень є стягнення збитків. Тому питання темпорального застосування Закону № 590-ІХ у частині належного способу захисту не виникає.

За темпоральним критерієм законодавець застосував принцип прямої дії положень Закону № 590-ІХ у часі, тобто перехід до регулювання згідно із цим Законом здійснюється негайно з дня набрання ним чинності 23.05.2020, а раніше прийняті законодавчі акти не застосовуються в частинах, що суперечать цьому Закону.

Механізм закриття провадження у справі, який передбачений пунктом 7 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 590-ІХ на виконання міжнародних договорів України, не суперечить ГПК України, узгоджується із законотворчою практикою, є доступним, чітким і зрозумілим для учасників справи.

З огляду на таке правове регулювання особливостей судової процедури розгляду спорів, пов'язаних з виведенням неплатоспроможного банку з ринку, КГС ВС погодився з висновком суду першої інстанції про закриття провадження у цій справі на підставі пункту 7 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 590-ІХ.

Ураховуючи викладене, КГС ВС вирішив подані у цій справі касаційні скарги задовольнити, постанову суду апеляційної інстанції скасувати, а ухвалу місцевого господарського суду про закриття провадження у справі залишити в силі.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 28.06.2023 у справі № 910/19005/19 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112369854>.

2.6. Щодо наявності підстав для зменшення розміру судового збору та/або відстрочення його сплати за подання позову міноритарним акціонером товариства у спорі, пов'язаному з процедурою примусового викупу його акцій (сквіз-аут)

Посилання скажника на те, що він є міноритарним акціонером товариства, який оскаржує процедуру примусового продажу акцій товариства, не є підставою для звільнення та відстрочення від сплати судового збору в розумінні Закону України «Про судовий збір»

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення збитків або набутого без достатньої правової підстави майна (безпідставне збагачення за рахунок недоплати міноритарному акціонеру) в загальній сумі 75 646 741,40 грн.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивач разом з позовною заявою подав до суду клопотання про зменшення судового збору до розміру, що дорівнює 5 % від річного доходу за попередній рік, зазначивши, що згідно з відомостей з Державного реєстру фізичних осіб-платників податків про суми виплачених доходів за 2021 рік його річний дохід за 2021 рік становить 209 974,01 грн, що значно менше, ніж сума судового збору, що підлягає сплаті за подачу позову.

Господарський суд міста Києва ухвалою від 02.11.2022 позовну заяву ОСОБА_1 передав за виключною підсудністю до Господарського суду Донецької області.

Господарський суд Донецької області ухвалою від 16.01.2023 позовну заяву ОСОБА_1 залишив без руху, надав позивачу строк 10 днів з дня вручення зазначеної ухвали для усунення недоліків, а саме надання до суду належних доказів доплати судового збору в розмірі 857 851,29 грн.

У встановлений судом строк, а саме 31.01.2023, на електронну пошту Господарського суду Донецької області надійшла заява про усунення недоліків, до якої на виконання вимог ухвали суду від 16.01.2023 ОСОБА_1 додала клопотання про розстрочення сплати судового збору, клопотання про зарахування раніше сплаченого судового збору та квитанцію про доплату судового збору в розмірі 4 381,82 грн.

Господарський суд Донецької області ухвалою від 06.02.2023 відмовив ОСОБА_1 у клопотанні про розстрочення сплати судового збору, позовну заяву повернув ОСОБА_1.

Східний апеляційний господарський суд постановою від 26.04.2023 залишив зазначену ухвалу Господарського суду Донецької області без змін.

ОЦІНКА СУДУ

У поданій у цій справі касаційній скарзі ОСОБА_1 зазначила, що, керуючись пунктом 2 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір», вона сплатила судовий збір у розмірі 10 498,70 грн, що становить 5 % від її річного доходу за 2021 рік. Оскільки її річний дохід за 2021 рік відповідно до відомостей з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків про суми виплачених доходів за 2021 рік становив 209 974,01 грн (скаржник надав їх разом із клопотанням про зменшення судового збору), то вона не має можливості сплатити судовий збір у розмірі 1,5 % від ціни позову, з урахуванням максимально визначеного законом розміру – 857 851,29 грн, тобто більше ніж чотири розміри його річного доходу.

Проте суди попередніх інстанцій зауважили, що ОСОБА_1 не надала жодного підтвердного документа про свій майновий стан, а лише послалася на фінансові проблеми, пов'язані з війною в Україні. У клопотанні про розстрочення судового збору заявник не надав будь-яких документів на підтвердження майнового стану, які б переконливо свідчили про неможливість або суттєву ускладненість сплати судового збору в установленому законом розмірі. Тож, за висновками судів, відсутні обставини, які б відповідали критеріям та узгоджувалися із законодавчими приписами в контексті визначених законодавцем умов та підстав для розстрочення сплати судового збору.

КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій та відхилив викладені в касаційній скарзі доводи скаржника з огляду на таке.

Відповідно до частини другої статті 8 Закону України «Про судовий збір» суд може зменшити розмір судового збору або звільнити від його сплати на підставі, зазначеній у частині першій цієї статті.

Відстрочення (розстрочення) сплати судового збору, а також звільнення від його сплати або зменшення його розміру з підстав, передбачених статтею 8 Закону України «Про судовий збір», є прерогативою суду, який вирішує питання відкриття провадження (прийняття заяви, скарги тощо). Зазначені норми є диспозитивними і встановлюють не обов'язок, а право суду на власний розсуд звільнити особу від сплати судового збору (відстрочити, розстрочити його сплату або зменшити його розмір). Аналогічні висновки викладені у постановках ВС від 12.03.2021 у справі № 912/1061/20, від 30.11.2022 у справі № 905/1060/21.

Умови звільнення від сплати судового збору, визначені статтею 8 Закону України «Про судовий збір», диференційовані за суб'єктом та предметним застосуванням.

Зокрема, особа, яка звертається до суду, у відповідному клопотанні має навести обставини щодо її майнового стану, з наявністю яких закон пов'язує можливість реалізації судом повноважень зменшити тягар судових витрат стосовно сплати судового збору. Такі обставини мають бути підтверджені належними, допустимими, достатніми та достовірними доказами. Аналогічні висновки викладені у постанові ВС 18.11.2021 у справі № 910/4473/21(910/8061/21).

При цьому КГС ВС також звернув увагу на те, що при розгляді жодної із справ у спорах за участю міноритарних акціонерів, пов'язаних із процедурою сквіз-аут, ВС не робив висновків про те, що статус позивача як міноритарного акціонера свідчить про наявність безумовної підстави для його звільнення від сплати судового збору, зменшення його розміру, розстрочення або відстрочення його сплати. Навпаки, у постанові від 21.12.2022 у справі № 905/947/21 ВС дійшов висновку, що сам по собі статус міноритарного акціонера не означає відсутність фінансової спроможності оплачувати судові витрати і сторона не може покладатися виключно на статус міноритарного акціонера для зміни усталеного порядку здійснення судових витрат.

Підстав для відступу від зазначених висновків КГС ВС не встановив. Скаржник наявності таких підстав не обґрунтував.

Водночас, як зазначив КГС ВС, у постанові ВС від 18.11.2021 у справі № 910/4473/21(910/8061/21) наголошується, що Закон України «Про судовий збір» не містить визначеного (чіткого) переліку документів, які можна вважати такими, що підтверджують незадовільний майновий стан особи. Такими документами можуть бути, наприклад, довідка податкового (фіскального) органу про розмір доходів за попередній календарний рік, яка підтверджує, що розмір судового збору в цій справі перевищує 5 відсотків розміру річного доходу скаржника за попередній календарний рік, та/або відповідна довідка органу Пенсійного фонду про розмір отриманої пенсії за цей же період у разі, якщо скаржник є пенсіонером, довідка

про перелік розрахункових та інших рахунків, про склад сім'ї, про наявність на утриманні непрацездатних членів сім'ї, банківські документи про відсутність на рахунку коштів тощо.

У цьому разі позивач, заявляючи клопотання про зменшення розміру судового збору та клопотання про відстрочення його сплати, не надав доказів важкого майнового стану, зокрема про те, що у нього відсутнє рухоме чи нерухоме майно, цінні папери тощо. Доводів щодо відсутності необхідних коштів на банківських або депозитних рахунках скаржник у поданих ним клопотаннях також не навів.

З огляду на це КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій, що заявник не обґрунтував та не довів неможливість або ускладненість сплати судового збору в установленому законом розмірі.

Крім того, КГС ВС зауважив, що позаяк у цій справі розгляд справи по суті не розпочато, а вирішується питання про відкриття провадження та дотримання заявниками норм Закону України «Про судовий збір» та статей 162, 164, 174 ГПК України, суди попередніх інстанцій правильно здійснили оцінку лише підстав для звільнення від сплати судового збору та відстрочення його сплати.

Посилання скаржника на те, що він є міноритарним акціонером товариства, який оскаржує процедуру примусового продажу акцій товариства, за висновками КГС ВС, не є підставою для звільнення та відстрочення від сплати судового збору в розумінні Закону України «Про судовий збір».

Ураховуючи викладене, КГС ВС відмовив у задоволенні поданої у цій справі касаційної скарги та залишив оскаржувані судові рішення попередніх інстанцій без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 14.07.2023 у справі № 910/11303/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112271489>.

3. Справи у спорах, що виникають із правочинів, зокрема договорів

3.1. Наслідки зазначення в проєктах договорів купівлі-продажу об'єктів малої приватизації ціни продажу, нижчої від результатів оцінки вартості майна на підставі рішення міської ради про застосування знижувального коефіцієнта

Положення законодавства, як чинного на момент прийняття радою рішення про включення нежитлових приміщень до переліку об'єктів приватизації, так і після набрання чинності Законом України «Про приватизацію державного і комунального майна», передбачали визначення ціни викупу об'єкта приватизації з урахуванням встановленої його вартості за результатом оцінки.

Тож будь-який інший підхід до визначення вартості викупу об'єкта приватизації нівелює необхідність проведення оцінки майна з метою визначення її вартості під час проведення процедури приватизації. Тому застосування радою коефіцієнта 0,6 до визначення вартості об'єкта приватизації не відповідає положенням

законодавства щодо формування ціни продажу об'єкта, що підлягає приватизації шляхом викупу.

Відтак, оскільки визначена позивачем у проєктах договорів ціна продажу об'єкта приватизації є меншою від визначеної вартості майна на підставі його оцінки, висновки судів щодо погодження сторонами всіх істотних умов договору, зокрема ціни об'єкта продажу, як обов'язкової передумови для укладення господарського договору є помилковими

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Управління комунальної власності департаменту економічного розвитку Львівської міської ради у справі за позовом Львівської міської громадської організації «Студія активного дозвілля» до скаржника про зобов'язання укласти договори купівлі-продажу об'єктів малої приватизації способом викупу.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

31.07.2013 відповідач (орендодавець) та позивач (орендар) уклали договір оренди нерухомого майна № LV-8711-13, за умовами якого орендодавець передав, а орендар прийняв у строкове платне користування нерухоме майно (об'єкт оренди) загальною площею 425,6 кв. м, розташоване за адресою: вул. Брюховицька, 208, м. Львів.

Надалі ухвалою Львівської міської ради від 19.03.2015 № 4434 «Про затвердження переліку об'єктів комунальної власності міста Львова, що підлягають приватизації способом викупу» затверджено відповідний перелік, у пункті 36 якого зазначено об'єкт по вул. Брюховицькій, 208, 1-й поверх, 2-й поверх загальною площею 385,9 кв. м, заявником є позивач.

Ухвалою Львівської міської ради № 5140 «Про внесення змін до ухвали міської ради від 19.03.2015 № 4434 «Про затвердження переліку об'єктів комунальної власності міста Львова, що підлягають приватизації способом викупу» внесено зміни до затвердженого переліку, зокрема у графі 5 пункту 36 цифри «385,9» замінено цифрами «424,1».

Рішенням Господарського суду Львівської області від 18.04.2018 у справі № 914/2730/17 було частково задоволено позов Львівської міської громадської організації «Студія активного дозвілля», зокрема визнано за позивачем право на приватизацію шляхом викупу об'єкта приватизації, а саме будівлі під літерою «А-2» площею 385,9 кв. м та будівлі під літерою «Б-1» площею 38,2 кв. м, що розташовані по вул. Брюховицькій, 208, знаходяться в комунальній власності та перебувають в оренді позивача.

14.02.2019 Львівська міська громадська організація «Студія активного дозвілля» звернулася до відповідача з проханням здійснити заходи щодо визначення вартості об'єкта приватизації та укласти з організацією договір купівлі-продажу щодо об'єкта комунальної власності.

Відповідно до висновку про вартість майна, наданого ТОВ «Львів-Юрсервіс» (дата оцінки 30.04.2019, дата завершення 28.05.2019), ринкова вартість нежитлових будівель «А-2», «Б-1» за адресою: вул. Брюховицька, 208 м. Львів – становить 2 874 000,00 грн з ПДВ.

Рішенням Львівської міської ради від 05.07.2019 № 631 «Про затвердження висновку суб'єкта оціночної діяльності про вартість майна, яке підлягає приватизації способом викупу» затверджено зазначений висновок суб'єкта оціночної діяльності ТОВ «Львів-Юрсервіс» та покладено на відповідача обов'язок видати наказ про затвердження результату оцінки і укласти договір купівлі-продажу об'єкта за ціною згідно із затвердженим висновком, застосувавши у договорі купівлі-продажу коефіцієнт 0,6 до вартості об'єктів, визначеної суб'єктом оціночної діяльності, та встановивши істотною умовою договору функціональне призначення нежитлових приміщень для функціонування закладу дошкільної освіти.

Наказом Управління від 11.07.2019 № 988-П «Про затвердження висновку про вартість об'єкта оцінки (об'єкта приватизації)» затверджено відповідний висновок суб'єкта оціночної діяльності ТОВ «Львів-Юрсервіс».

11.11.2019 позивач надав відповідачу для розгляду та погодження примірники договорів купівлі-продажу об'єкта малої приватизації способом викупу, просив розглянути їх і протягом п'яти календарних днів надати свої письмові зауваження до запропонованого змісту проектів договорів, якщо вони будуть, а також зазначив, що в разі відсутності письмових зауважень до змісту договорів протягом визначеного строку запропоновані редакції договорів вважатимуться погодженими.

Відповідач не погодив зазначених проектів, у зв'язку з чим позивач звернувся до суду із позовом у цій справі, в якому просив зобов'язати відповідача укласти відповідні договори купівлі-продажу об'єктів приватизації у примусовому порядку.

Справа розглядалася судами неодноразово. Під час нового розгляду рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, позовні вимоги задоволено частково. Визнано укладеними між позивачем та відповідачем договори купівлі-продажу об'єкта малої приватизації способом викупу у викладеній в резолютивній частині рішення редакції. У решті позовних вимог відмовлено.

ОЦІНКА СУДУ

У контексті доводів відповідача про відсутність висновку ВС щодо питання застосування приписів частини другої статті 18 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» та частини другої статті 9 Закону України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» у подібних правовідносинах КГС ВС зазначив таке.

Заперечуючи проти задоволення позовних вимог у цій справі, відповідач посилався, зокрема, на те, що позивач у проектах договорів зазначив ціну за об'єкт продажу – 1 724 400,00 грн, що є менше вартості об'єкта, яка за результатами оцінки становить 2 874 000,00 грн з ПДВ.

Суди, відхиляючи ці заперечення відповідача, дослідили, що відповідно до висновку суб'єкта оціночної діяльності ТОВ «Львів-Юрсервіс» про вартість майна загальною площею 424,1 кв. м, розташованого за адресою: вул. Брюховицька, 208, м. Львів, його вартість становить 2 874 000,00 грн з ПДВ станом на 30.04.2019.

Проте з урахуванням установленого в ухвалі міської ради від 04.04.2019 № 4838 коефіцієнта 0,6 до визначення вартості об'єкта приватизації – нежитлових

приміщень за вул. Брюховицькою, 208 у м. Львові, суди дійшли висновку про правомірність визначення позивачем у проєктах договорів ціни за об'єкт продажу в розмірі 1 724 400,00 грн.

Водночас за змістом частини другої статті 18 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» орендар одержує право на викуп орендованого майна (будівлі, споруди, нежитлового приміщення) за ціною, визначеною за результатами його незалежної оцінки.

Положеннями частини другої статті 9 Закону України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» передбачено, що ціна продажу об'єкта, що підлягає приватизації шляхом викупу, та початкова ціна об'єкта малої приватизації на аукціоні або за конкурсом встановлюється на підставі результатів його оцінки.

За висновками КГС ВС, наведені положення законодавства, як чинного на момент прийняття міською радою рішення про включення нежитлових приміщень до переліку об'єктів приватизації, так і після набрання чинності Законом України «Про приватизацію державного і комунального майна», передбачали визначення ціни викупу об'єкта приватизації з урахуванням встановленої його вартості за результатом оцінки.

Будь-який інший підхід до визначення вартості викупу об'єкта приватизації нівелює необхідність проведення оцінки майна з метою визначення її вартості під час проведення процедури приватизації. Тож застосування міською радою коефіцієнта 0,6 до визначення вартості об'єкта приватизації не відповідає наведеним положенням законодавства щодо формування ціни продажу об'єкта, що підлягає приватизації шляхом викупу, на що суди попередніх інстанцій помилково не звернули уваги.

При цьому відповідно до частини другої статті 188 ГК України ціна є істотною умовою господарського договору.

Згідно із частиною другою статті 180 ГК України господарський договір вважається укладеним, якщо між сторонами у передбачених законом порядку та формі досягнуто згоди щодо усіх його істотних умов.

Тож КГС ВС зазначив, що, оскільки визначена позивачем у проєктах договорів ціна продажу об'єкта приватизації у розмірі 1 724 000,00 грн є меншою від визначеної вартості майна на підставі його оцінки, що становить 2 874 000,00 грн з ПДВ, висновки судів щодо погодження сторонами всіх істотних умов договору, зокрема ціни об'єкта продажу, як обов'язкової передумови для укладення господарського договору є помилковими.

Ураховуючи викладене, КГС ВС скасував оскаржувані судові рішення попередніх інстанцій та прийняв у цій справі нове рішення про відмову в позові з наведених мотивів.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 25.07.2023 у справі № 914/21/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112484303>.

3.2. Щодо невиконання орендарем, звільненим від сплати орендних платежів на час воєнного стану, додаткової умови договору оренди про внесення наперед орендних платежів не менш ніж за шість місяців

Термін «плата», вживаний у пункті 54 Порядку передачі в оренду держаного та комунального майна, затвердженого постановою КМУ від 03.06.2020 № 483 (далі – Порядок № 483), слід трактувати (вживати, розуміти) саме як обов'язок внесення орендарем наперед фіксованого платежу, який орендар сплачує орендодавцю незалежно від наслідків своєї господарської діяльності, – орендної плати, оскільки ні зазначений пункт, ні Порядок № 483 в цілому не містять будь-яких інших плат, які сплачуються щомісяця.

Отже, якщо в договорі оренди встановлено додаткову умову щодо сплати орендних платежів не менше ніж за шість місяців наперед, а орендар звільнений від сплати орендних платежів на час воєнного стану, то, відповідно, на час воєнного стану його звільнено і від виконання цієї умови договору оренди. Тому несплата орендарем оренди не менше ніж за шість місяців наперед згідно із зазначеною додатковою умовою договору оренди не може бути підставою для припинення цього договору

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Департаменту комунальної власності міста Києва виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) (далі – Департамент) у справі за позовом ТОВ «Світ Плюс» до Департаменту про визнання недійсним підпункту договору та одностороннього правочину.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

За результатами аукціону Департамент і ТОВ «Світ Плюс» 12.07.2022 уклали договір № 2913 (цмк)-І оренди єдиного майнового комплексу Комунального підприємства «Світ» Солом'янського району (нова редакція договору про передачу майна територіальної громади міста Києва в оренду від 30.01.2019 № 2913 (цмк)).

Договір № 2913 (цмк)-І складається з двох розділів: І «Змінювані умови договору» і ІІ «Незмінювані умови договору».

У розділі І договору сторони серед інших обов'язкових реквізитів та умов визначили такі:

– розмір авансового внеску орендної плати – одна місячна орендна плата, визначена за результатами проведення аукціону – 1 650 000 00 грн без ПДВ (підстава – абзац третій пункту 2 постанови КМУ від 27.05.2022 № 634 «Про особливості оренди державного та комунального майна у період воєнного стану» (далі – Постанова № 634)) (підпункт 9.1);

– сума забезпечувального депозиту – 1 650 000,00 грн без ПДВ (підстава – абзац третій пункту 2 постанови № 634) (пункт 10);

– додаткові умови, затверджені на засіданні постійної комісії Київської міської ради від 14.12.2021, серед яких (абзац сьомий) – внесення протягом десяти робочих днів з дати укладення договору оренди плати не менш як за шість місяців (пункт 13).

ТОВ «Світ Плюс» як переможець аукціону на виконання пункту 9 розділу I договору сплатило 1 650 000,00 грн – одну місячну орендну плату, визначену за результатами проведення аукціону, як авансовий внесок орендної плати та на виконання пункту 10 розділу I договору – 1 650 000,00 грн забезпечувального депозиту.

Листом від 27.07.2022 № 062/05-18-2972 Департамент повідомив орендаря про порушення ним умови договору, передбаченої пунктом 13 розділу I, а саме про несплату авансового платежу в розмірі шести місячних плат протягом десяти робочих днів з дати укладення договору. Департамент також зазначив, що відповідно до підпункту 12.6.7 і пункту 12.7 договору оренди № 2913 (цмк)-I позивач має терміново, протягом п'яти робочих днів з дати отримання цього листа, сплатити орендну плату не менш як за шість місяців в повному обсязі та надати Департаменту інформацію про сплату. Крім того, Департамент попередив ТОВ «Світ Плюс», що в разі неотримання коштів, передбачених пунктом 13 розділу I договору оренди, скористається наданим підпунктом 12.6.7 правом, на одностороннє дострокове припинення договору.

У відповідь на зазначений лист ТОВ «Світ Плюс» листом від 18.08.2022 № 05/01 повідомило орендодавця про те, що згаданий пункт договору суперечить Постанові № 634, проте орендар розуміє нелегку ситуацію, що склалася в країні, та намагається робити все можливе, аби прискорити сплату, і станом на 18.08.2022 вже сплачено 4 522 660,00 грн (окремо від платежів, що передували укладенню договору).

Надалі листом від 26.08.2022 № 07 ТОВ «Світ Плюс» повідомило орендодавця про невідповідність згаданого пункту договору Постанові № 634 та запропонувало привести договір у відповідність до чинного законодавства, внести відповідні зміни. До листа ТОВ «Світ Плюс» долучило три примірники договору про внесення змін до договору оренди, підписані орендарем, та пропозицію підписати і повернути один примірник орендарю.

Проте 26.08.2022 ТОВ «Світ Плюс» отримало лист Департаменту від 25.08.2022 № 062/05-18-3362 з повідомленням про дострокове припинення договору оренди № 2913 (цмк)-I через п'ять робочих днів у зв'язку з невиконанням орендарем пункту 13 розділу I цього договору.

Звертаючись у цій справі з позовом до суду, ТОВ «Світ Плюс» зазначило, що дострокове розірвання Департаментом договору оренди № 2913 (цмк)-I на підставі невиконання абзацу сьомого пункту 13 розділу I зазначеного договору, який прямо не відповідає вимогам чинного законодавства України, суперечить інтересам держави та суспільству і порушує права орендаря.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, позов задоволено частково, визнано недійсним оформлений листом Департаменту від 25.08.2022 № 062/05-18-3362 односторонній правочин про дострокове припинення договору оренди, в іншій частині позову відмовлено.

ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до абзацу третього частини першої статті 16 Закону України «Про оренду державного та комунального майна» договір оренди може відрізнятися від примірнього договору оренди, якщо об'єкт оренди передається в оренду з додатковими умовами. Рішенням КМУ (представницького органу місцевого самоврядування – для комунального майна) можуть бути передбачені особливості договору оренди майна, що передається в оренду з додатковими умовами.

У пункті 54 Порядку № 483 передбачено, що однією з додаткових умов оренди майна єдиного майнового комплексу може бути, зокрема, внесення протягом десяти робочих днів з дати укладення договору оренди плати не менш як за шість місяців або інший період, за який вноситься відповідна плата.

Як зауважив КГС ВС, аналіз наведених норм дає підстави для висновку про те, що законодавчо передбачена можливість сторін договору оренди погодити додаткові умови, зокрема внесення протягом десяти робочих днів з дати укладення договору оренди плати не менш як за шість місяців або інший період, за який вноситься відповідна плата. При цьому необхідно враховувати, що плата – це виплата грошей як розрахунок за що-небудь придбане, використане та/або таке, що буде використовуватися, наслідком якої є перехід права на таку плату від особи, яка сплачує, до особи, яка отримує. Тобто термін «плата», вживаний у пункті 54 Порядку № 483, слід трактувати (вживати, розуміти) саме як обов'язок внесення орендарем наперед фіксованого платежу, який орендар сплачує орендодавцю незалежно від наслідків своєї господарської діяльності, – орендної плати, оскільки ні зазначений пункт, ні Порядок № 483 в цілому не містять будь-яких інших плат, які сплачуються щомісяця.

Тож, проаналізувавши наведені вимоги законодавства та умови спірного договору № 2913 (цмк)-І, суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про те, що визначену в абзаці сьомому пункту 13 розділу І цього договору додаткову умову слід трактувати як обов'язок внесення орендарем саме орендної плати протягом десяти робочих днів з дати укладення договору оренди, але не менш як за шість місяців. При цьому, як правильно зазначено судами попередніх інстанцій, як з економічної, так і з правової точок зору сплата орендної плати одразу після укладення договору наперед за період не менше ніж шість місяців може розцінюватись і як додатковий авансовий платіж, і як додатковий забезпечувальний депозит залежно від того, яку функцію відповідна сума фактично або (за наявності відповідних застережень у договорі) нормативно виконуватиме в орендних правовідносинах.

КГС ВС звернув увагу і на зміст листів Департаменту від 27.07.2022 № 062/05-18-2972 та від 25.08.2022 № 062/05-18-3362, в яких Департамент наголошує на тому, що визначена в абзаці сьомому пункту 13 розділу І договору оренди плата, є саме орендною платою.

Водночас КГС ВС зауважив, що законодавчо передбачено можливість сторін договору оренди погодити таку додаткову умову як сплату орендних платежів наперед за період не менше ніж шість місяців, проте слід враховувати, що у зв'язку із запровадженням воєнного стану в Україні Верховною Радою України

Законом України від 01.04.2022 № 2181-IX внесено зміни до розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про оренду державного та комунального майна» та доповнено пунктом 6-1, яким унормовано, що під час дії воєнного стану КМУ може встановити інші правила передачі в оренду державного та комунального майна, ніж ті, що передбачені цим Законом.

На виконання зазначених законодавчих приписів КМУ прийнято Постанову № 634, яка набрала законної сили 01.06.2022. Пункт 2 цієї постанови передбачає, що для договорів оренди, що укладаються в період воєнного стану, авансовий внесок та забезпечувальний депозит: орендарями, визначеними абзацами другим та четвертим частини першої статті 15 Закону України «Про оренду державного та комунального майна», – не сплачуються; орендарями, крім визначених абзацами другим та четвертим частини першої статті 15 цього Закону, – сплачуються в розмірі однієї місячної орендної плати відповідно.

За висновками КГС ВС, викладене свідчить про те, що Постановою № 634 для договорів оренди, що укладаються в період воєнного стану, розмір авансового внеску та забезпечувального депозиту обмежений до розміру однієї місячної орендної плати.

З аналізу наведених положень Постанови № 634 вбачається, що метою уряду при її прийнятті була підтримка та полегшення ведення господарської діяльності для орендарів державного та комунального майна в період оголошеного воєнного стану, недопущення їх банкрутства, а отже, і недопущення збільшення дефіциту бюджету держави та міста Києва.

Заходи, передбачені пунктом 2 Постанови № 634, мають тимчасовий характер та пов'язані з певною подією.

До того ж рішенням Київської міської ради від 15.04.2022 № 4569/4610 «Про внесення змін до рішення Київської міської ради від 30.03.2022 № 4551/4592 «Про деякі питання комплексної підтримки суб'єктів господарювання міста Києва під час дії воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» підпункт 1.2 пункту 1 рішення від 30.03.2022 № 4551/4592 викладено в такій редакції: «1.2. У сфері комунального майна територіальної громади міста Києва на період дії воєнного стану та один місяць з дати його припинення орендарі за договорами оренди комунального майна територіальної громади міста Києва звільняються від орендної плати».

Заходи, передбачені зазначеними рішеннями Київської міської ради від 30.03.2022 та 15.04.2022, також мають тимчасовий характер та пов'язані з певною подією.

При цьому наказом Департаменту від 26.04.2022 № 202 орендарів комунального майна міста Києва тимчасово на період дії воєнного стану та один місяць з дати його припинення звільнено від сплати орендної плати у разі надходження заяв орендарів.

Як установили суди попередніх інстанцій та підтверджується матеріалами справи, спірний договір № 2913 (цмк)-І укладено сторонами 12.07.2022, тобто під час дії воєнного стану і після прийняття КМУ Постанови № 634, у зв'язку з чим ТОВ «Світ

Плюс» як орендаря за договором № 2913 (цмк)-І звільнено від сплати орендних платежів до закінчення воєнного стану та один місяць з дати його припинення.

Ураховуючи викладене, КГС ВС дійшов висновку, що позаяк абзац сьомий пункту 13 розділу I договору оренди № 2913 (цмк)-І встановлює додаткову умову у вигляді сплати орендних платежів не менше ніж за шість місяців наперед, а позивач звільнений від сплати орендних платежів на час воєнного стану, то ТОВ «Світ Плюс» відповідно на час дії воєнного стану звільнено від виконання положень абзацу сьомого пункту 13 розділу I цього договору. Тому, як правильно зазначали суди попередніх інстанцій, несплата ТОВ «Світ Плюс» суми оренди згідно з абзацом сьомим пункту 13 розділу I не може бути підставою для припинення договору оренди № 2913 (цмк)-І на підставі підпункту 12.6.7, пункту 12.7 цього договору.

Крім того, КГС ВС визнав доречними зауваження судів попередніх інстанцій про те, що додаткова умова договору щодо разової оплати оренди за шість місяців затверджена на засіданні постійної комісії Київської міської ради з питань власності від 14.12.2021 (тобто до введення воєнного стану) і не узгоджується з нормативним актом, ієрархічно вищим за таке рішення і прийнятим пізніше, – Постановою № 634.

Отже, КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій щодо визнання недійсним оформленого листом Департаменту від 25.08.2022 № 062/05-18-3362 одностороннього правочину про дострокове припинення договору оренди, у зв'язку з чим касаційну скаргу відповідача залишив без задоволення, а прийняті у цій справі судові рішення – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 11.07.2023 у справі № 910/8348/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112286887>.

4. Процесуальні питання

4.1. Процесуальні наслідки несвоєчасного подання заяви (незаявлення) про відшкодування судових витрат, пов'язаних з розглядом справи, крім судового збору, та доказів на підтвердження їх розміру

Потрібно розрізняти наслідки несвоєчасного подання заяви про відшкодування судових витрат, пов'язаних з розглядом справи, та доказів на підтвердження їх розміру і загальні правила розподілу судових витрат за результатами розгляду справи. Неподання заяви чи незаявлення стороною до закінчення судових дебатів у справі про необхідність розподілу судових витрат, пов'язаних з розглядом справи, крім судового збору, є підставою для відмови в задоволенні заяви про ухвалення додаткового рішення щодо таких судових витрат. Неподання стороною доказів на підтвердження розміру витрат, пов'язаних з розглядом справи, до закінчення судових дебатів у справі або протягом п'яти днів після ухвалення рішення суду за умови, що до закінчення судових дебатів у справі сторона зробила про це відповідну заяву, має своїм процесуальним наслідком залишення такої заяви без розгляду

КГС ВС розглянув касаційну скаргу фізичної – особи підприємця ОСОБА_1 (далі – Підприємець) у справі за позовом ПП «Омега» до Підприємця про стягнення заборгованості у зв'язку з неналежним виконанням відповідачем умов договору купівлі-продажу.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням господарського суду від 09.08.2022, яке набрало законної сили, у задоволенні позову відмовлено повністю. На позивача покладено понесені ним витрати зі сплати судового збору.

Підприємець до закінчення судових дебатів у справі заяву про розподіл судових витрат з проведення експертизи не подав. У тому числі він не звертався з усною заявою. Заява про ухвалення додаткового рішення, в якій відповідач уперше попросив стягнути з позивача витрати на проведення експертизи, була подана до суду першої інстанції разом з доказом оплати експертизи 19.12.2022, тобто після ухвалення рішення від 09.08.2022 у справі.

Ухвалою господарського суду заяву представника відповідача про ухвалення додаткового рішення щодо стягнення з позивача на користь відповідача судових витрат, пов'язаних з проведенням судової експертизи, залишено без розгляду з посиланням на те, що відповідач подав докази оплати за проведення судової експертизи з порушенням процедури і строку, встановлених частиною восьмою статті 129 ГПК України.

Постановою апеляційного господарського суду зазначену ухвалу зі справи було скасовано та ухвалено нове рішення про відмову в задоволенні відповідної заяви відповідача.

ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до статті 123 ГПК України судові витрати складаються із судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи.

Суд, здійснивши аналіз положень статей 127, 129, 221, 244 ГПК України, зауважив, що потрібно розрізняти наслідки своєчасного неподання заяви про відшкодування судових витрат, пов'язаних з розглядом справи, та доказів на підтвердження їх розміру і загальні правила розподілу судових витрат за результатами розгляду справи. Неподання заяви чи незаявлення стороною до закінчення судових дебатів у справі про необхідність розподілу судових витрат, пов'язаних з розглядом справи, крім судового збору, є підставою для відмови в задоволенні заяви про ухвалення додаткового рішення щодо таких судових витрат. Неподання стороною доказів на підтвердження розміру витрат, пов'язаних з розглядом справи, до закінчення судових дебатів у справі або протягом п'яти днів після ухвалення рішення суду за умови, що до закінчення судових дебатів у справі сторона зробила про це відповідну заяву, має своїм процесуальним наслідком залишення такої заяви без розгляду.

Посилання скаржника на те, що суд під час розгляду заяви Підприємця мав самостійно врахувати докази на підтвердження розміру витрат Підприємця на проведення судової експертизи, які вже знаходилися у матеріалах справи на момент ухвалення рішення по суті спору судом першої інстанції і яких, на думку

скаржника, було достатньо для висновку про наявність підстав для стягнення понесених Підприємцем витрат з ПП «Омега», КГС ВС відхилив, оскільки скаржник помилково ототожнив неподання заяви (чи незаявлення) стороною до закінчення судових дебатів у справі про необхідність розподілу визначених учасником справи судових витрат з неподанням доказів на підтвердження розміру витрат у визначений ГПК України строк.

За висновками КГС ВС, скаржник залишив поза увагою те, що підставою для відмови в задоволенні його заяви про ухвалення додаткового рішення про розподіл судових витрат стало не те, що скаржник не подав доказів оплати витрат на проведення судової експертизи, а те, що Підприємцем до закінчення судових дебатів у справі не було заявлено взагалі про необхідність розподілу судових витрат на проведення експертизи.

Отже, враховуючи викладене, КГС ВС залишив касаційну скаргу Підприємця без задоволення, а оскаржувану постанову апеляційного господарського суду – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 20.07.2023 у справі № 904/7108/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112312505>.

4.2. Обґрунтування поважності пропуску та підстави поновлення процесуальних строків, якщо заявник посилається на збройну агресію і введення воєнного стану як на причину їх пропуску

Ключовою ознакою поважності причин пропуску строку є причинно-наслідковий зв'язок між обставинами (зокрема, але не виключно, збройна агресія проти України) та неможливістю виконати конкретну процесуальну дію у строк, встановлений законом, ухвалою суду тощо. Сама собою військова агресія проти України та введення воєнного стану на всій території України не може автоматично означати зупинення всіх процесуальних строків, визначених законом, або ж про автоматичне поновлення таких строків, незалежно від того, існує реальна можливість дотриматись їх чи ні. Військова агресія, воєнний стан як обставини непереборної сили можуть бути поважною причиною пропуску процесуального строку та підставою для його поновлення лише у разі, якщо саме внаслідок пов'язаних із ними обставинами не може виконати ті чи інші процесуальні дії.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «Солтекс Капітал» на ухвалу апеляційного господарського суду від 17.04.2023, якою відмовлено у відкритті апеляційного провадження за скаргою цього товариства на рішення місцевого господарського суду у справі за позовом ТОВ «Солтекс Капітал» та ТОВ «Фінансова компанія «Толкфін» про визнання недійсним рішення АМК України, в частинах, які стосуються позивачів.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням господарського суду від 21.12.2022 позовні вимоги задоволено частково. Визнано недійсним пункт 3 резолютивної частини рішення в частині

накладення штрафу на ТОВ «Фінансова компанія «Толкфін» у розмірі 3 400 143 грн. У задоволенні іншої частини позову відмовлено.

Ухвалою апеляційного господарського суду від 17.04.2023 відмовлено у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою ТОВ «Солтекс Капітал» на зазначене рішення суду першої інстанції.

ТОВ «Солтекс Капітал», непогоджуючись з ухвалою апеляційного господарського суду від 17.04.2023, наголошувало на тому, що цей акт постановлений з порушенням норм процесуального права.

Скаржник, зокрема, стверджував, що він належним чином обґрунтував причини пропуску процесуального строку на оскарження рішення місцевого суду у справі, але суд апеляційної інстанції безпідставно не прийняв такі аргументи.

ОЦІНКА СУДУ

З огляду на зміст частин другої, третьої статті 256 ГПК України, клопотання про поновлення строку подання апеляційної скарги повинно містити обґрунтування поважності пропуску цього строку. При чому поважними визнаються такі обставини, які є об'єктивно непереборними, не залежать від волевиявлення сторони та пов'язані з дійсними істотними перешкодами чи труднощами для вчинення процесуальних дій. ГПК України не пов'язує право суду відновити пропущений процесуальний строк лише з певним колом обставин, що спричинили пропуск строку. У кожному випадку суд, з урахуванням конкретних обставин пропуску строку, оцінює доводи, наведені на обґрунтування клопотання про його відновлення, та робить мотивований висновок щодо поважності чи неповажності причин пропуску строку.

КГС ВС виходив з того, що лише посилання на відповідну статтю та на підзаконні нормативно-правові акти, наведення цитат із законодавчих та інших актів, не свідчить, що перед судом особою (заявником) порушуються певні питання, зокрема, у цьому випадку щодо поновлення строків, яке потребує вирішення судом. Так само вказівка на норми права, цитати законодавчих актів та/або правових позицій самі собою також не є підставами для визнання поважними причини пропуску строку на апеляційне оскарження судового рішення.

КГС ВС у контексті доводів скаржника щодо належного обґрунтування причин пропуску строку оскарження судового рішення, здійснивши аналіз статті 1, частина перша статті 10, частини першої та четвертої статті 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», звернувшись до висновків, викладених у пункті 47 постанови ВП ВС від 10.11.2022 у справі № 990/115/22 та пункті 34 постанови КГС ВС від 28.10.2022 у справі № 904/3910/21, зазначив таке.

Ключовою ознакою поважності причин пропуску строку є причинно-наслідковий зв'язок між обставинами (зокрема, але не виключно, збройна агресія проти України) та неможливістю виконати конкретну процесуальну дію у строк, встановлений законом, ухвалою суду тощо. Сама по собі військова агресія проти України та введення воєнного стану на всій території України не може автоматично означати зупинення всіх процесуальних строків, визначених законом, або ж про автоматичне поновлення таких строків, незалежно від того, існує реальна можливість дотриматись їх чи ні. Військова агресія, воєнний стан як обставини

непереборної сили можуть бути поважною причиною пропуску процесуального строку та підставою для його поновлення лише у разі, якщо саме внаслідок пов'язаних із ними обставинами не може виконати ті чи інші процесуальні дії.

Тож КГС ВС критично оцінив відповідні доводи касаційної скарги та визнав їх абстрактними, необґрунтованими, немотивованими, неаргументованими та такими, що не підтверджені матеріалами справи. При цьому було враховано, що ТОВ «Солтекс Капітал» (відповідно до вказаної ним інформації та тій, що міститься в матеріалах справи) знаходилося та знаходиться в місті Києві. Тобто на території, на якій протягом грудня 2022 року – квітня 2023 року не відбувалися активні бойові дії. Водночас сам собою факт запровадження воєнного стану в Україні та посилення на нього, без належного обґрунтування, мотивування та аргументування впливу на неможливість своєчасного звернення до суду з апеляційною скаргою у даній справі та без поданням відповідних підтверджуючих доказів, що унеможливили вчинення процесуальної дії у відповідний строк, не є підставою для поновлення такого процесуального строку.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 05.07.2023 у справі № 910/186/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112029599>.

4.3. Щодо застосування пункту 1 частини першої статті 175 ГПК України та відкриття провадження у справі за наявності між сторонами укладеної арбітражної угоди

Наявність арбітражної угоди не може бути підставою відмови у відкритті провадження у справі згідно з пунктом 1 частини першої статті 175 ГПК України, а лише може бути підставою для залишення позову без розгляду в передбачених законом випадках, але після відкриття провадження у справі та за наявності сукупності умов, визначених у пункті 7 частини першої статті 226 ГПК України.

Відмова у відкритті провадження у справі з підстав наявності між сторонами укладеної арбітражної угоди (застереження) ґрунтується на неправильному застосуванні пункту 1 частини першої 175 ГПК України та суперечить частині першій статті 4 цього Кодексу, яка визначає, що ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи у господарському суді, до юрисдикції якого вона віднесена законом

4.4. Щодо помилковості ототожнення арбітражної угоди з угодою про передачу спору на вирішення іншої держави

Наявність угоди про передачу спору на вирішення суду іншої держави виключає його розгляд за правилами господарського судочинства судами України.

Натомість наявність арбітражної угоди (застереження) сама по собі не виключає можливість розгляду судом спору, що підсудний судам України у випадках, передбачених законом.

Поняття укладення арбітражної угоди та угоди про передачу спору на вирішення іншої держави не є тотожними, і їх укладення має різні правові наслідки. КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «Продтранс» у справі за позовом ТОВ «Продтранс» до ТОВ «Глихім» про стягнення заборгованості за надані транспортні послуги відповідно до умов контракту.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою господарського суду відмовлено ТОВ «Продтранс» у відкритті провадження у справі на підставі пункту 1 частини першої статті 175 ГПК України.

Суд першої інстанції мотивував своє рішення тим, що позов не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства, оскільки відповідач є нерезидентом, який не має свого представництва на території України (1); у контракті сторони домовилися про передачу спору на розгляд міжнародного комерційного арбітражного суду в порядку, встановленому законодавством росії (2); умови контракту не містять положень, які передбачали б підсудність справи господарським судам України (3).

Апеляційний господарський суд залишив без змін зазначену ухвалу. При цьому суд апеляційної інстанції, відхиляючи доводи ТОВ «Продтранс» щодо підсудності справи господарським судам України, зазначив, що обов'язок ТОВ «Глихім» виконати договірне зобов'язання за місцезнаходженням позивача (Україна, м. Чернівці) не спростовує обставини наявності угоди про передачу спору до міжнародного комерційного арбітражного суду і намір сторін щодо передачі справи є очевидним; наявність такої угоди виключає розгляд справи господарським судом України за правилами господарського судочинства. Спір у цій справі не належить до випадків виключної підсудності судам України справ з іноземним елементом, перелік яких наведений в Законі України «Про міжнародне приватне право» та які підлягають застосуванню за виключенням і з урахуванням того випадку, коли є угода сторін про передачу спору на вирішення іншого суду (частина перша статті 76 Закону України «Про міжнародне приватне право»).

ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до положень статті 4 ГПК України право на звернення до господарського суду в установленому цим Кодексом порядку гарантується. Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи у господарському суді, до юрисдикції якого вона віднесена законом. Одночасно законодавець визначив, що угода сторін про передачу спору на розгляд третейського суду (міжнародного комерційного арбітражу) допускається (частина шоста статті 4 ГПК України).

Частиною першою статті 8 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» унормовано, що суд, до якого подано позов у питанні, яке є предметом арбітражної угоди, повинен, якщо будь-яка із сторін попросить про це не пізніше подання своєї першої заяви щодо суті спору, залишити позов без розгляду і направити сторони до арбітражу, якщо не визнає, що ця арбітражна угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана. Стаття 8 зазначеного Закону застосовується і в тих випадках, коли місце арбітражу знаходиться за кордоном (стаття 1).

Згідно з пунктом 7 частини першої статті 226 ГПК України суд залишає позов без розгляду, якщо сторони уклали угоду про передачу даного спору на вирішення третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу і від відповідача не пізніше початку розгляду справи по суті, але до подання ним першої заяви щодо суті спору надійшли заперечення проти вирішення спору в господарському суді, якщо тільки суд не визнає, що така угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана.

Укладання між сторонами угоди про передачу спору на вирішення до міжнародного комерційного арбітражу або третейського суду після відкриття провадження у справі, крім випадків, коли суд не визнає, що така угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана, є підставою для закриття провадження у справі (пункт 5 частини першої статті 231 ГПК України).

ОП КГС ВС зазначила, що системний аналіз наведених положень законодавства вказує на те, що наявність арбітражної угоди (застереження) сама по собі не виключає можливість розгляду судом спору, що підсудний судам України у випадках, передбачених законом. Для забезпечення права відповідача на подання заперечень проти вирішення спору в господарському суді відповідач має бути обізнаним про подання позову до суду та про відкриття провадження у справі.

Отже, господарський суд, до якого подано позов у питанні, що є предметом арбітражної угоди, не вправі відмовляти у відкритті провадження у справі з посиланням на те, що оскільки між сторонами у справі було укладено угоду про передачу спору на вирішення до міжнародного комерційного арбітражу, позов не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства.

Крім того, ОП КГС ВС звернула увагу на помилковість ототожнення господарськими судами арбітражної угоди з угодою про передачу спору на вирішення іншої держави.

Так, відповідно до положень статті 23 ГПК України у випадках, встановлених законом або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, спір, що відноситься до юрисдикції господарського суду, може бути переданий за угодою сторін на вирішення суду іншої держави.

Одночасно статтею 22 ГПК України унормовано право сторін на передачу спору на розгляд третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу.

Міжнародний комерційний арбітраж є недержавним органом та не належить до системи судоустрою, тоді як угодою про передачу спору на вирішення суду іншої держави сторони можуть визначити суд, що відноситься до системи судоустрою іншої держави.

Наявність угоди про передачу спору на вирішення суду іншої держави виключає його розгляд за правилами господарського судочинства судами України.

Натомість наявність арбітражної угоди (застереження) сама по собі не виключає можливість розгляду судом спору, що підсудний судам України у випадках, передбачених законом.

ОП КГС ВС зазначила, що суди, отримавши позовну заяву з вимогою до юридичної особи – нерезидента, повинні насамперед визначити, чи підсудна

справа за участю іноземної особи судам України на підставі норм Закону України «Про міжнародне приватне право» та чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, оскільки підсудність судам України справ з іноземним елементом визначається на момент відкриття провадження у справі (стаття 75 згаданого Закону).

Натомість місцевий господарський суд, відмовляючи у відкритті провадження у цій справі, неналежно дослідив питання підсудності справи на підставі статті 76 Закону України «Про міжнародне приватне право», а апеляційний господарський суд дійшов помилкового висновку, що положення частини першої статті 76 Закону України «Про міжнародне приватне право» не підлягають застосуванню в разі наявності арбітражної угоди.

За висновками ОП КГС ВС, без дослідження наявності підстав визначення підсудності справи судам України, встановлених в статтях 76, 77 Закону України «Про міжнародне приватне право», висновки судів про непідсудність цієї справи судами України є передчасними.

З огляду це суди першої та апеляційної інстанцій дійшли передчасного висновку про відмову у відкритті провадження у справі на підставі пункту 1 частини першої статті 175 ГПК України, а тому справа підлягає направленню до місцевого господарського суду на стадію вирішення питання про відкриття провадження у справі.

Крім того, передаючи справу, що розглядається, на розгляд ОП КГС ВС, колегія суддів зазначила, що ВС у складі колегії суддів судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності КГС постановою від 03.06.2020 залишив без змін ухвалу про відмову у відкритті провадження у справі № 908/1481/19, що була постановлена на підставі пункту 1 частини першої статті 175 ГПК України. У цій справі ВС, розв'язуючи питання застосування цієї норми у системному взаємозв'язку з нормами пункту 7 частини першої статті 76 Закону України «Про міжнародне приватне право», пункту 4 частини першої статті 532 ЦК України, частин п'ятої та десятої статті 29 ГПК України, погодився з висновком суду першої інстанції, що такий спір не підлягає вирішенню в господарських судах.

Ураховуючи висновки, викладені у цій постанові у справі № 926/4889/22, ОП КГС ВС вирішила відступити від висновку щодо застосування норми пункту 1 частини першої статті 175 ГПК України у подібних правовідносинах, сформульованого в раніше ухваленому рішенні колегії суддів судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності КГС ВС у справі № 908/1481/19.

Отже, ОП КГС ВС задовольнила касаційну скаргу позивача, скасувала оскаржувані судові рішення попередніх інстанцій та направила справу до місцевого господарського суду на стадію вирішення питання щодо відкриття провадження у справі.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 16.06.2023 у справі № 926/4889/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112145601>.

4.5. Випадки, коли скасування судового рішення може бути визнано нововиявленою обставиною

Скасування судового рішення може бути визнане нововиявленою обставиною лише в тому випадку, коли суд обґрунтував ухвалене судове рішення скасованим (воно було підставою для ухвалення такого судового рішення) або виходив із нього, хоча прямо й не посилався на нього на підтвердження наявності зазначених обставин, а також якщо наслідком скасування судового рішення є інше за змістом вирішення спору

КГС ВС розглянув касаційну скаргу щодо заяви ПрАТ «Національна енергетична компанія «Укренерго» про перегляд рішення місцевого господарського суду у цій справі за нововиявленими обставинами.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У провадженні місцевого господарського суду перебувала справа за позовом ПрАТ «Національна енергетична компанія «Укренерго» до АТ «ДТЕК «Західенерго» про стягнення боргу за послуги з передачі експортованих обсягів електроенергії, обов'язок щодо сплати яких запроваджено постановою НКРЕКП від 07.02.2020 № 360 «Про затвердження змін до Кодексу системи передачі» (набула чинності 08.02.2020; далі – постанова НКРЕКП № 360).

Місцевий господарський суд ухвалив рішення про відмову в задоволенні позову, яке залишено без змін судами апеляційної та касаційної інстанцій. Ухвалюючи рішення, господарські суди виходили, зокрема, з того, що на момент його прийняття дія постанови НКРЕКП № 360 була зупинена ухвалою Окружного адміністративного суду міста Києва від 11.02.2020 у справі № 640/3041/20 в частині змін до пунктів 5.1, 5.3, 5.6 глави 5, 6.2, 6.5 глави 6 розділу XI і змін до додатків 5 та 6 Кодексу системи передачі, затвердженого постановою НКРЕКП від 14.03.2018 № 309, що виключало підстави для нарахування плати за послуги з передачі експортованих обсягів електричної енергії протягом березня – травня 2020 року (спірний період). Водночас щодо періоду з липня 2019 року по лютий 2020 року також були відсутні правові підстави для стягнення частини заборгованості, оскільки цей період передував прийняттю згаданої постанови.

ПрАТ «Національна енергетична компанія «Укренерго» звернулося до суду першої інстанції про перегляд рішення у справі № 914/935/20 за нововиявленими обставинами. Підставою перегляду рішення заявник зазначив те, що постановою ВС від 08.09.2021 у справі № 640/3041/20 скасовано рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 13.07.2020 та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 21.10.2020, якими визнано протиправною та нечинною з моменту прийняття постанову НКРЕКП № 360 у частині змін до пунктів 5.1, 5.3, 5.6 глави 5, 6.2, 6.5 глави 6 розділу XI і змін до додатків 5 та 6 Кодексу системи передачі. На думку заявника, такі обставини є нововиявленими для справи № 914/935/20, безпосередньо стосуються предмета спору і дають можливість дійти протилежних висновків щодо змісту спірних правовідносин.

Ухвалою місцевого господарського суду, залишеною без змін постановою суду апеляційної інстанції, відмовлено в задоволенні заяви про перегляд рішення за нововиявленими обставинами; згадане рішення залишено в силі. Судові рішення мотивовані тим, що наведені у заяві обставини не можуть вважатися нововиявленими в розумінні статті 320 ГПК України; обставина зупинення Окружним адміністративним судом міста Києва у справі № 640/3041/20 дії постанови НКРЕКП № 360 та її визнання в подальшому протиправною і нечинною не була єдиною підставою для ухвалення судового рішення у справі № 914/935/20, а тому факт скасування рішення у згаданій справі адміністративного судочинства позбавлений такої ознаки існування нововиявлених обставин як істотність для розгляду справи.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що в господарському судочинстві перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами є особливим видом провадження.

Однією з умов перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами на підставі статті 320 ГПК України є істотність цих обставин для вирішення спору. Тому результат перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами залежить від того, чи спростовують такі обставини факти, що були покладені в основу судового рішення.

При цьому системний аналіз норм чинного процесуального законодавства та практики ЄСПЛ щодо перегляду судових рішень свідчить, що нововиявленими обставинами можуть бути визнані обставини, які: а) існували під час розгляду справи судом; б) не були відомими суду та учасникам справи під час розгляду справи судом; в) мають істотне значення для справи і можуть призвести до іншого результату судового розгляду (тобто коли врахування їх судом мало б наслідком прийняття іншого судового рішення, ніж те, яке було прийняте).

Отже, скасування судового рішення може бути визнане нововиявленою обставиною лише в тому випадку, коли суд обґрунтував ухвалене судове рішення скасованим (воно було підставою для ухвалення такого судового рішення) або виходив із нього, хоча прямо й не посилався на нього на підтвердження наявності зазначених обставин, а також якщо наслідком скасування судового рішення є інше за змістом вирішення спору.

Натомість, як зауважив КГС ВС, суди попередніх інстанцій не надали оцінки доводам заявника, викладеним у заяві про перегляд рішення за нововиявленими обставинами, у контексті того, що саме у справі № 640/3041/20 розглядався спір про відповідність/невідповідність чинному законодавству (чинність) постанови НКРЕКП № 360, який впливає на висновки щодо наявності/відсутності підстав для стягнення з відповідача плати за послуги з передачі експортованих обсягів електричної енергії протягом частини спірного періоду (березня – травня 2020 року). Однак, за висновками судів, обставини зупинення судом в адміністративній справі дії постанови НКРЕКП № 360 виключали підстави для нарахування плати за послуги з передачі експортованих обсягів електричної енергії.

Тож, ураховуючи викладене, КГС ВС дійшов висновку, що скасування рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 13.07.2020 та постанови Шостого

апеляційного адміністративного суду від 21.10.2020, якими визнано протиправною та нечинною з моменту прийняття постанови НКРЕКП № 360 у частині змін до пунктів 5.1, 5.3, 5.6 глави 5, 6.2, 6.5 глави 6 розділу XI і змін до додатків 5 та 6 Кодексу системи передачі, що спростовували наявність правових підстав для нарахування плати за послуги з передачі експортованих обсягів електричної енергії протягом частини спірного періоду (березня – травня 2020 року), є нововиявленою обставиною в розумінні положень пункту 3 частини другої статті 320 ГПК України, оскільки було скасовано рішення суду, на якому ґрунтувалися висновки судів у справі № 914/935/20 у цій частині. Такі висновки потребували дослідження судами попередніх інстанцій на підставі пункту 1 частини другої статті 320 ГПК України.

Без встановлення цих обставин неможливо стверджувати про доведеність/недоведеність позивачем підстав для нарахування плати за послуги з передачі експортованих обсягів електричної енергії протягом спірного періоду (березня – травня 2020 року), і як наслідок, про наявність підстав для стягнення з відповідача коштів.

З огляду на це КГС ВС скасував оскаржувані судові рішення попередніх інстанцій, а справу у скасованій частині передав на новий розгляд до місцевого господарського суду.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 27.07.2023 у справі № 914/935/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112484252>.

4.6. Вимоги до розпорядження голови третейського суду, які дають підстави перевірити наявність у третейського судді повноважень на вчинення процесуальних дій у третейській справі

Дата та реєстраційний індекс розпорядження є обов'язковими реквізитами розпорядження як організаційно-розпорядчого документа, наявність належного оформлення яких надає йому юридичної сили, а інакше відсутність таких обов'язкових реквізитів (незазначення їх) свідчить про відсутність у такого документа юридичної сили.

Отже, відсутність у розпорядженні голови третейського суду таких реквізитів, як дата його видачі та реєстраційний індекс (номер), ставить під обґрунтований сумнів юридичну силу такого документа та позбавляє можливості перевірити й достеменно встановити юридичний факт – момент набуття повноважень (компетенції) третейським суддею для розгляду конкретної справи

КГС ВС розглянув апеляційну скаргу ТОВ «Агрохім-Партнер» у справі за заявою ОСОБА_1 та ФГ «Аграрник-К» про скасування рішення Постійно діючого третейського суду України при Асоціації українських банків від 21.12.2022 у третейській справі за позовом ТОВ «Агрохім-Партнер» до ОСОБА_1 та ФГ «Аграрник-К» про стягнення заборгованості і нарахування розміру грошових коштів у зв'язку з неналежним та несвоечасним здійсненням виконання зобов'язання.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Постійно діючого третейського суду при Асоціації українських банків від 21.12.2022 у справі № 48/22 було задоволено позов, стягнуто солідарно з ФГ «Аграрник-К» та ОСОБА_1 на користь ТОВ «Агрохім-Партнер» суму заборгованості і нарахованого розміру грошових коштів у зв'язку з неналежними та несвоечасним здійсненням виконання зобов'язання за договором поставки товару № 11/22/СЛ від 02.12.2021 у загальному розмірі 559 188,61 грн, а також стягнуто з ФГ «Аграрник-К» та ОСОБА_1 на користь ТОВ «Агрохім-Партнер» третейський збір у сумі 5 992,00 грн.

ОСОБА_1 та ФГ «Аграрник-К» звернулися до суду апеляційної інстанції із заявою про скасування рішення Постійно діючого третейського суду при Асоціації українських банків від 21.12.2022 у справі № 48/22.

Ухвалою апеляційного господарського суду заяву ОСОБА_1 та ФГ «Аграрник-К» про скасування рішення Постійно діючого третейського суду при Асоціації українських банків від 21.12.2022 у справі № 48/22 задоволено, рішення Постійно діючого третейського суду при Асоціації українських банків від 21.12.2022 у справі № 48/22 скасовано.

Не погоджуючись із зазначеною ухвалою, ТОВ «Агрохім-Партнер» звернулося до ВС із апеляційною скаргою, в якій просило цю ухвалу скасувати.

ОЦІНКА СУДУ

У справі, що переглядалася КГС ВС, третейську справу за позовом ТОВ «Агрохім-Партнер» розглянув та ухвалив оскаржене рішення третейського суду третейський суддя Мамченко Ю. В.

Підставою здійснення розгляду справи третейським суддею Мамченко Ю. В. визначено розпорядження голови Третейського суду при Асоціації українських банків Жукова А. М. у справі № 48/22.

Водночас, як встановлено судом першої інстанції та вбачається зі змісту наявного в матеріалах третейської справи розпорядження голови Третейського суду про призначення складу третейського суду, наявні в ньому в лівому куті рядки не містять заповнених відомостей щодо номера та дати видачі відповідного розпорядження у справі.

Тобто в розпорядженні голови Третейського суду відсутні такі реквізити, як номер та дата видачі розпорядження.

Відхиляючи викладені в апеляційній скарзі доводи про те, що застосування судом апеляційної інстанції наказу МЮУ від 18.06.2015 за № 1000/5, яким затверджено Правила організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях (далі – Правила № 1000/5), є втручанням у власну внутрішню організаційну діяльність Постійно діючого Третейського суду при Асоціації українських банків, а також проявом формалізму та надмірністю процедури внутрішнього діловодства, КГС ВС, зокрема, зазначив таке.

Правила № 1000/5 регламентують порядок та правила ведення діловодства, в тому числі вимоги щодо створення та оформлення організаційно-розпорядчих документів.

Пунктом 1 розділу I Правил № 1000/5 визначен, що ці Правила встановлюють єдині вимоги щодо створення управлінських документів і роботи зі службовими документами, а також порядок їх архівного зберігання в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях незалежно від форм власності (далі – установи). Ці Правила є нормативно-правовим актом, обов'язковим для виконання всіма установами.

Водночас, відповідно до пункту 11 глави 1 розділу II Правил № 1000/5 оформлення реквізитів організаційно-розпорядчої документації та порядок їх розташування здійснюються з урахуванням вимог Національного стандарту України «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. ДСТУ 4163-2020», прийнятого наказом Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 01.07.2020 № 144 (далі – ДСТУ 4163-2020).

Пунктом 1.2 ДСТУ 4163-2020 унормовано, що цей стандарт установлює: склад реквізитів документів; вимоги до змісту та місця розташування реквізитів у документах; вимоги до бланків та оформлення документів; вимоги до виготовлення документів.

Згідно з пунктом 4.4 ДСТУ 4163-2020 документи, що їх створюють юридичні особи, обов'язково повинні мати такі реквізити: найменування юридичної особи (04), назва виду документа (09) (не зазначають на листах), дата документа (10), реєстраційний індекс документа (11), заголовок до тексту документа (19), текст документа (20), підпис (для електронних документів – електронний підпис або електронна печатка в разі відсутності електронного підпису) (22).

Дата документа – це, відповідно, дата його підписання, затвердження, прийняття, реєстрації або складення. Реєстраційний індекс документа складається з порядкового номера цього документа в межах групи документів, що реєструють, який доповнюється індексами, що застосовують в юридичній особі, зокрема індексом за номенклатурою справ, структурного підрозділу, кореспондентів, посадових осіб, які розглядають або підписують документ, виконавців, питань діяльності яких стосується документ (пункти 5.10, 5.11 ДСТУ 4163-2020).

Підпунктами 4.1.4, 4.1.10 пункту 4.1 Національного стандарту України «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять» ДСТУ 2732:2004, затвердженого наказом Держспоживстандарту України від 28.05.2004 № 97 (далі – ДСТУ 2732:2004), визначено, що дата (службового) документа – це реквізит службового документа, який свідчить про час створення і (або) підписання, затвердження, прийняття, реєстрацію службового документа; реквізит (службового) документа – це інформація, зафіксована в службовому документі для його ідентифікації, організування обігу і (або) надання йому юридичної сили.

Схоже визначення поняття змісту реквізиту службового документа закріплено у пункті 2 розділу I Правил № 1000/5, який визначає реквізит службового документа як обов'язковий елемент, зафіксований в документі для його ідентифікації, організації обліку та надання йому юридичної сили.

Згідно з пунктом 3.12 ДСТУ 2732:2004 юридична сила (службового документа) – це властивість службового документа, надана чинним законодавством, яка є підставою для вирішення правових питань, здійснювати правове регулювання і (або) управлінські функції.

Тож КГС ВС зазначив, що дата та реєстраційний індекс розпорядження є обов'язковими реквізитами розпорядження як організаційно-розпорядчого документа, наявність належного оформлення яких надає йому юридичної сили, а інакше відсутність таких обов'язкових реквізитів (незазначення їх) свідчить про відсутність у такого документа юридичної сили.

Крім того, за змістом пункту 2 статті 17 Регламенту Постійно діючого третейського суду при Асоціації українських банків саме з наявністю такого реквізиту розпорядження голови третейського суду про призначення складу третейського суду як дата пов'язується можливість перевірки та надання оцінки дотриманню порядку визначення складу суду для розгляду конкретної третейської справи, адже саме дата розпорядження дає змогу перевірити та визначити наявність у третейського судді повноважень на вчинення процесуальних дій у третейській справі з відповідної дати.

З огляду на це КГС ВС дійшов висновку, що відсутність у розпорядженні голови Постійно діючого третейського суду при Асоціації українських банків таких реквізитів, як дата його видачі та реєстраційний індекс (номер), ставить під обґрунтований сумнів юридичну силу такого документа та позбавляє можливості перевірити й достеменно встановити юридичний факт – момент набуття повноважень (компетенції) третейським суддею для розгляду конкретної справи.

Отже, КГС ВС погодився з висновком попередньої інстанції про те, що склад суду, яким здійснено розгляд третейського спору, за наявності відповідних обставин не може бути визнано таким, що відповідає вимогам статей 16–19 Закону України «Про третейські суди», у зв'язку з чим відповідно до пункту 4 частини другої статті 350 ГПК України рішення третейського суду від 21.12.2022 у справі № 48/22 підлягає скасуванню.

Ураховуючи викладене, КГС ВС залишив подану у цій справі апеляційну скаргу без задоволення, а оскаржувану ухвалу суду – без змін.

Схожі за змістом висновки наведено в постанові КГС ВС від 05.07.2023 у справі № 873/49/21.

Детальніше з текстами постанов КГС ВС від 20.06.2023 у справі № 873/33/23 та від 05.07.2023 у справі № 873/49/21 можна ознайомитися за посиланнями <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111801273>, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112227415>.

Огляд судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (актуальна судова практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за період з 01.07.2023 до 31.07.2023 / Упоряд.: відділ аналітичної та правової роботи Касаційного господарського суду управління аналітичної допомоги касаційним судам та Великій Палаті Верховного Суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду, судові палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду. Київ, 2023. – 52 с.

¹**Застереження:** видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua